

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

LEADER
EESTI

LEADER TEGEVUSGRUPI
MTÜ LÕUNA-JÄRVAMAA
KOOSTÖÖKOGU
TEGEVUSPIIRKONNA
**KOGUKONNA JUHITUD
KOHALIKU ARENGU
STRATEEGIA 2015–2020**

Türi 2015

Sisukord

Mõistete selgitus	6
1. MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu kirjeldus	7
2. Kohaliku arengu strateegiaga hõlmatud tegevuspiirkond	8
2.1. Lõuna-Järvamaa koostöökogu tegevuspiirkonna eripära kirjeldus	8
2.2. Tegevuspiirkonna rahvastikuanalüüs ning -prognoos aastani 2020	12
2.3. Tegevuspiirkonna majanduskeskkonna analüüs	13
3. Eelmise perioodi strateegiliste eesmärkide täitmine ja saavutatud tulemused	16
4. Tegevuspiirkonna olukorra analüüs	28
4.1. Tegevuspiirkonna arenguvajaduste ja -potentsiaali analüüs	28
4.2. Tugevuste, nõrkuste, võimaluste ning ohtude analüüs (SWOT)	31
5. Strateegia 2015–2020	33
5.1. Visioon ja eesmärgid	33
5.2. Strateegia integreeritud ja uuendusliku olemuse kirjeldus	34
6. Kogukonna kaasamise protsess	35
7. Strateegia elluviimise tegevuskava	36
7.1. Meetmete valiku üldine põhjendus	36
7.2. Strateegia meetmed	37
8. Strateegia rakendamise juhtimine ja seire	45
8.1. Tegevusgrupi suutlikkuse kirjeldus	45
8.2. Taotlus- ja hindamisprotsessi kirjeldus	47
8.3. Hindamiskriteeriumid	48
8.4. Strateegia seire ja muutmine	50
9. Strateegia rahastamiskava	51
9.1. Rahastamiskava koostamise selgitused	52
10. Strateegia sidusus asjaomaste arengudokumentidega	53
Kasutatud kirjandus ja lisad	57

◆ Külade päev

Sissejuhatus

Käesolev strateegia aastateks 2015–2020 on MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu ning selle tegevuspiirkonna Imavere, Türi ja Väätsa valla kogukonna juhitud kohaliku arengut suunav alusdokument. Strateegia eesmärk on kujundada ühtne arusaam piirkonna tulevikuvisionist, prioriteetsetest valdkondadest, strateegilistest eesmärkidest ning nende saavutamiseks rakendatavatest meetmetest.

Strateegia annab ülevaate tegevuspiirkonna rahvastikust ning elu- ja majanduskeskonnast, arenguvajadustest ja -potentsiaalidest, samuti eelmise perioodi strateegia rakendamistulemuste kaudu MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu kui tegevusgrupi suutlikkusest.

Strateegia koostamisel on lähtutud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest (EL) nr 1303/2013 ning LEADER lähenemise põhielementidest. Strateegia aitab kaasa Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondi (EAFRD) prioriteetide elluviimisele ning on kooskõlas EAFRD reeglitega, on integreeritud, mitmesektoriline ja piirkonnapõhine, võtab arvesse kohalike vajadusi ja kohaliku potentsiaali. Läbivateks märksõnadeks on uuenduslikkus, partnerlus, koostöö ning võrgustikutöö.

Strateegia aluseks on piirkonna eri osapoolte ja sihtgruppide kaasamisel toimunud laiapõhjalised arutelud, teostatud uuringud ning analüüsitud küsitlustulemused.

MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu juhatus tänab kõiki aktiivseid inimesi, kes osalesid strateegia väljatöötamisel ning andsid omapoolse panuse kohaliku piirkonna arengu kavandamisse.

Mõistete selgitus

Käesoleva strateegia tähenduses:

Noored – aktiivses eas inimesed – vanuses 15-44 a

Noor ettevõtja – FIE või ettevõtte juht vanuses 18-44 a

Uusettevõtja/noor ettevõtte – tegutsenud pärast asutamist 6–60 kuud

Kogukonnateenus – kogukonna liikmelt kogukonna liikmele pakutav teenus, mis lähtub kogukonna vajadustest; on suunatud külakogukonnale, kus tururegulatsioon mingites valdkondades ei toimi. Teenuse eesmärk ei ole kasumi teenimine, kuid tasu võtmine teenuse kulude katmiseks on põhjendatud. Kogukonnateenused tuleb selgelt eristada muudest turismi- ja renditeenustest, need ei tohi pakkuda kõlvatut konkurentsi piirkonna ettevõtetele.

Ettevõtlikkus – inimest iseloomustav ja tema käitumist suunav hoiakute kogum, mida iseloomustab tahan-suudan-teen suhtumine. Ettevõtlikkus võib väljenduda erinevates ühiskonnaelu vormides, sh nii ettevõtluses, kodanikuühiskonnas kui ka avalikus sektoris.

Koostöövõrgustik – vabatahtlikkuse alusel koondunud ühiste huvide ja tegevusvaldkonnaga inimeste/organisatsioonide kogum, kus toimub eesmärgipärane suhtlemine ja tegevus uue teadmise loomiseks, vastastikuseks õppimiseks/õpetamiseks, arenguks jne.

Kohaliku ressursi väärindamine – Lõuna-Järvamaa piirkonnast pärit ressursi väärtuse suurendamine. Näiteks piimast piimatoodete tootmine või puidust mööbli tootmine.

Uuenduslikkus – uus või olulisel määral parendatud toode (kaup või teenus) või protsess, uus turundusmeetod või uus organisatsiooniline meetod, ärivõtte, töökoha organiseeritus või välissuhe tegevuspiirkonnas. Tegevus, millel on võimendav mõju kohaliku arengu edendamiseks, otsida uusi viise, mis võivad tuua kaasa pikemaajalisi ja säästvamaid lahendusi.

Suurüritused/-sündmused – ülevallalised või piirkonnaülesed

Ühistöö – ettevõtjate ja/või ühenduste koostöö eelnevalt koostatud tegevuskava elluviimiseks

Ühisprojektid – projektid, milles osaleb vähemalt kaks osapoolt, juriidilist isikut, kellest vähemalt üks ei ole teine kohalik tegevusgrupp. Vajalik on koostöölepe ning 2-4-aastane tegevuskava. Partneriks ei saa olla taotleja liige.

Katseprojektid – projektid, mille eesmärgiks on omandada tootmise organiseerimise ja toote valmistamisega seotud praktilisi kogemusi ja teadmisi, ning neid levitada. Või projekt, mis valmistab ette uut äriprojekti. Projekti läbiviijateks on ühendused ja ettevõtjad.

1. MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu kirjeldus

Mittetulundusühing **LÕUNA-JÄRVAMAA KOOSTÖÖKOGU** (lühendina: LJKK või Ühing) kui avalikes huvides tegutsev juriidiliste isikute vabatahtlik ühendus on asutatud 17. veebruaril 2006. aastal. Ühingu põhieesmärgiks on kohaliku initsiatiivi ning kohaliku elu arendamine, tegevuspiirkonna strateegia koostamine, elluviimine ja arendamine, tuginedes kolme sektori partnerlusele.

LJKK on kasvav ja arenev organisatsioon, mis on avatud uute liikmete vastuvõtuks. Liikmeks astumine ja liikmeskonnast väljaastumine toimub juhatuse otsusega. Eelmise perioodi strateegia koostamise ajal oli Lõuna-Järvamaa koostöökogul 31 liiget, sealhulgas kohalikke omavalitsusi 3, ettevõtteid ja ettevõtjaid 11 ning mittetulundusühinguid 17.

Seisuga 1. jaanuar	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Avalik sektor (liikmete arv)	3	3	3	3	3	3
Erasektor (liikmete arv)	8	12	25	26	28	27
Kolmas sektor (liikmete arv)	26	36	40	40	37	37
Liikmete arv kokku	37	51	68	69	68	67

Tabel 1. MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu liikmete arv aastatel 2009-2014

01.01.2015 seisuga on Ühingul 67 liiget, neist 3 avaliku, 27 era- ning 37 kolmanda sektori esindajat. Positiivne on asjaolu, et aastatega on Ühing suutnud liikmeskonda kaasata kõige enam just ettevõtjaid (Tabel 1).

EMTAK-i viienda taseme koodi järgi on Lõuna-Järvamaa koostöökogu liikmed jaotatud 39 huvirühma. Kõige rohkem on esindatud piirkondlikku/kohalikku elu edendavad ja toetavad ühendused (8 liiget - 11,94%), järgnevad vaba aja veetmise, meelelahutuse ja kultuurilise tegevusega või huvialadega seotud ühendused (5 liiget - 7,46%). Muud mujal liigitamata lõbustus- ja vaba aja tegevuste ühenduste (4 liiget) ning segapõllumajandusega tegelevate ühenduste (4 liiget) osakaal kõigist liikmetest on 5,97%. Ülejäänud liikmete huvirühmade osakaal on alla 5%.

Ühingu kõrgeimaks organiks on üldkoosolek. Ühingu juhtimiseks on valitud 11-liikmeline juhatuse, igapäevast tegevust juhivad tegevjuht. MTÜ-I Lõuna-Järvamaa Koostöökogu on toimiv kodulehekülj aadressil www.koostookogu.ee.

2. Kohaliku arengu strateegiaga hõlmatud tegevuspiirkond

2.1. Lõuna-Järvamaa koostöökogu tegevuspiirkonna eripära kirjeldus

LJKK tegevuspiirkond asub Kesk-Eestis ja hõlmab Türi, Imavere ja Väätsa valla territooriumi, st Järva maakonna lõunapoolse kolmandiku ehk **Järvamaa päikeselisema poole**.

Tegevusgrupi piirkonna pindala moodustub **kogu Järva maakonnast 37,96%**. Kokku on tegevuspiirkonna pindala 933,74 km², sellest suurema osa moodustab Türi vald (ca 600 km²), Imavere ja Väätsa vald on ligi neli korda väiksemad (vastavalt ca 140 km² ja 200 km²). Türi valla koosseisus on 1 linn, 35 küla ja 2 alevikku. Imavere vallas on 12 küla ning Väätsa vallas on 1 alevik ja 10 küla. LJKK tegevuspiirkond on suhteliselt **hõredalt asustatud** (erandiks on Türi valla koosseisu kuuluv Türi linn), mille tulemusena on tegevuspiirkonnas ka keerulisem tagada elanikele vajalike teenuste kättesaadavust.

Ajalooliselt on Paide ja Türi linna ümbritsev piirkond toiminud ühe alana ja samas ka Tallinna allpiirkonnana tema tõmbeväljas. Nagu nähtub ka kaasaegsetest andmetest, siis on Järvamaa ja tema kaks peamist keskust Paide ja Türi jätkuvalt Tallinna mõjualas.

Tegevuspiirkonna elanikkond on linnaliste piirkondadega väga tihedalt seotud erinevate teenuste (eriarstiabi, haridus, kaubandus jne) tarbimise tõttu.

• OÜ Estonia

Tegevuspiirkonda läbivad mitmed suured maanteed: Pärnu–Rakvere–Sõmeru, Tallinn–Rapla–Türi–Viljandi, Tallinn–Imavere–Viljandi–Karksi-Nuia, Tallinn–Tartu–Võru–Luhamaa, lisaks veel Tallinn–Lelle–Viljandi **raudtee** ning Türi valda läbib ka **Greenway turismitee**, so rahvusvahelise tähistusega *Euro-Velo* jalgrattatee nr 2 (Pärnu–Tallinna sadam).

Tegemist on traditsioonilise põllumajandusliku piirkonnaga, kus on Eesti viljakaimad põllumaad, hästi arenenud suurtootmine ja piimatööstus, tegutsevad Euroopa ühed suurimad piimafarmid ning nende kõrval ka väiketalud. Piirkonna väärtuseks on **rikalik, kaunis ja puutumatu loodus** (üle 50% tegevuspiirkonnast on kaetud metsaga), vaheldusrikkust lisavad sood, rabad, voored ja kaitsealad, pakkudes oma rikkaliku ja mitmekülgse loodusega matkajatele ja teistele külastajatele võimalusi aktiivseks puhkuseks ning kohalikele elanikele rahulikku, turvalist ja looduslikku elukeskkonda.

• Meossaare kabel

•• Väätza jalgrattamuseum

• Väätza mõisa sisevaade

Piirkonda iseloomustab **mitmekülgne ja põnev ajalugu ning pärimuskultuur**, palju on materjali, millest teha lugu ja seda müüa (nt Põrguvärvad Kabalas, kummitus Oisu rahvamajas, piimanduse ühistulise tegevuse algus Imaveres, masinaühistute algus Oisus, Väätza valda läbiv Nelja Kuninga tee, Liivimaa-Eestimaa piir jne). Tegevuspiirkonnale lisavad rikkust **muuseumid**: Eesti Ringhäälingumuseum Türil, Eesti Piimandusmuuseum Imaveres ja Eesti Jalgrattamuseum Väätzal. Piirkonna tuntuks suurendavad omanäolised **festivalid ja muud suurüritused** – Türi Lillelaat, avatud talude päev, Imaveres piimapäev, kevadpealinna raames toimuvad sündmused Türil, Türi Kevadfestival, Türi Öunafestival jne.

LJKK piirkond on hästi kaetud vajalike ja kvaliteetsete avalike teenustega. Tegevuspiirkonnas tegutseb kokku 12 haridusasutust: kolm lasteaeda, kaks kool-lasteada, kuus põhikooli (sh kool puuetega lastele), üks gümnaasium ja 1 muusikakool. Lisaks asub Türi valla territooriumil ka Järvamaa Kutsehariduskeskuse Särevere õppekoht. Tegevusgrupi tegevuspiirkonnas tegutseb 6 noortekeskust või noortetuba, mis pakuvad noortele erinevaid huvitegevuse ja vaba aja veetmise võimalusi.

♦ Avatud talude päeva korraldajad

♦♦ Kabala mõis

Piirkonnas tegutseb 6 kultuuri- ja rahvamaja. Sporditöö koordineerimine on korraldatud koostöös mittetulundussektoriga - Türi vallas korraldab teenusepakkumist MTÜ Türi Spordiklubide Liit, mis ühendab 21 piirkonna spordiorganisatsiooni, Imavere vallas tegutsev Spordiklubi Imavere ning Väätsa vallas pakub sportimiseks võimalusi Väätsa Tervisekompleksi. Tegevuspiirkonnas on kolm raamatukogu, mis paiknevad valla keskses, lisaks veel nende struktuuriüksused paljudes külakeskustes. Väikestes küldes on raamatukogud sageli kogukonna elanike kokkusaamise ja suhtlemise kohaks.

LJKK piirkonnas on suhteliselt aktiivsed ja kohalikus elus kaasalöövad inimesed. Kõigis omavalitsustes tegutsevad külaseltsid ning muud hobi- ja klubilist tegevust korraldavad mittetulundusühingud või seltsingud. Registreeritud mittetulundusühinguid on piirkonnas ligi 300. Kõigis valdades leidub tegusaid sädeinimesi, kes on valmis panustama kodukoha või -küla arengusse ja tegemistesse. Mitmel pool on aktiivsed ka noored – tegutsevad õpilasesindused ning Väätsal on loodud ka noortevolikogu.

Tegevusgrupi piirkonna omavalitsustes on hästi kättesaadav esmatasandi arstiabi, Türil ka eriarstiabi ning kiirabiteenus kogu piirkonnale. Piirkonnas töötab 4 apteeki, neist 3 Türi linnas ja 1 Väätsa vallas. Türi vallas ja Imavere vallas tegutsevad päevakeskused nii eakatele kui puuetega inimestele, pakkudes erinevaid teenuseid ning võimalust ühiskonnaelus osaleda.

2.2. Tegevuspiirkonna rahvastikuanalüüs ning -prognoos aastani 2020

LJKK tegevuspiirkonna **elanike arv** Statistikaameti andmeil seisuga 01.01.2015 on **11 368**, so 37,76% kogu Järvamaa elanike arvust. **Piirkonnas elab naisi pisut rohkem** kui mehi. Seisuga 01.01.2015 on naiste osatähtsus 52,3% (Türi vallas 52,6%, Imavere vallas 52,9%, Väätsa vallas 50%) ning meeste osatähtsus 47,7% (Türi vallas 47,4%, Imavere vallas 47,1%, Väätsa vallas 50%).

Aastatel 2009-2014 on tegevuspiirkonna **elanike arv vähenenud** 1193 inimese võrra, so 9,5% antud perioodi elanike koguarvust. Samal perioodil on kogu Eesti elanike arv Statistikaameti andmetel vähenenud 1,7%. Tegevuspiirkonnas on negatiivsed nii loomulik iive kui ka rändesaldo, elanikkonna vähenemise trend jätkub (Tabel 2).

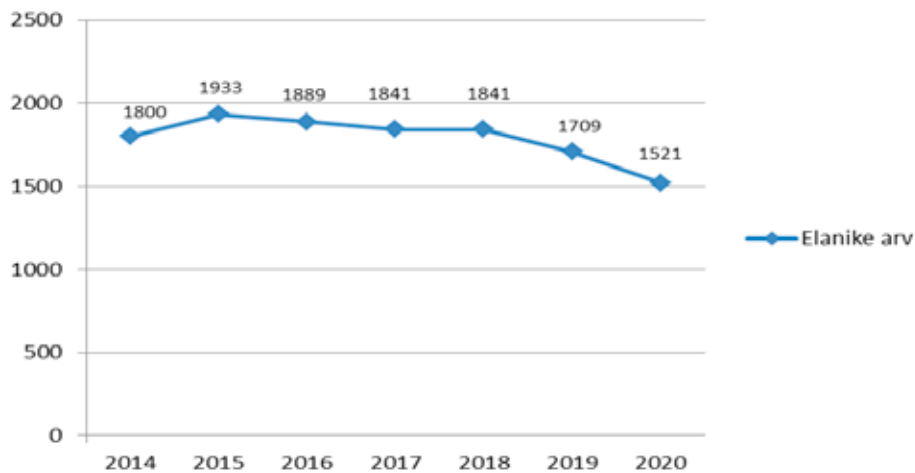
KOV	Rahvaarv 01.01. 2009	Rahvaarv 01.01.2010	Rahvaarv 01.01.2011	Rahvaarv 01.01.2012	Rahvaarv 01.01.2013	Rahvaarv 01.01.2014	Rahvaarv 01.01.2015	2009-2014 Muutus (%)
Türi vald	10285	10109	9867	9588	9496	9302	9246	-10,1
Imavere vald	969	964	937	861	871	838	857	-11,6
Väätsa vald	1307	1285	1260	1287	1282	1276	1265	-3,2
Tegevus- piirkond kokku	12561	12358	12064	11736	11649	11416	11368	-9,5

Tabel 2. Lõuna-Järvamaa koostöökogu tegevuspiirkonna elanike arvu muutus aastatel 2009-2014 (Allikas: Statistikaamet)

LJKK **tegevuspiirkond on hõredalt asustatud**. Seisuga 01.01.2015 on asustustihedus Türi vallas 16,07 inimest km² kohta, Imavere vallas 6,65 inimest km² kohta ja Väätsa vallas 6,88 inimest km² kohta. Keskmine asustustihedus tegevuspiirkonnas on 12,74 in, Järvamaal 12,88 inimest km² kohta. Tegevuspiirkonna tihedaim asustus on Türi vallas, kuna omavalitsuse koosseisu kuulub ka vallasisene Türi linn. LJKK tegevuspiirkonna üheks plussiks on võimalus elada nii tiheasustuses (Türi linnas) kui ka teenustest mõistlikul kaugusel asuvates hõredalt asustatud küldes.

Statistikaameti prognooside kohaselt on eeloleva kümne aasta jooksul toimumas Järvamaal tõsised muudatused rahvaarvus ja earühmade proportsioonides. 2014. aasta arvestuslik elanike koguarv 30 522 langeb aastaks 2020 28 388ni, s.o 7%, kusjuures 5-19-aastaste arvu langust prognoositakse u 6,9%, aga 25-39-aastaste arv langust u 3,5%. Samas on just see earühm end erinevates piirkondades (peamiselt küll linnalistes) piirkonnale uue elu „sissepühumisel“ näidanud. (Allikas: strateegia lisa 9: Lõuna-Järvamaa arengutegurid)

25-29-aastased näitavad eraldivoetuna vahemikus 2014-2020 alguses tublit kasvutrendi, mis vaikselt langusse keerab (vt diagramm 1).

Diagramm 1.
25-29-aastaste elanike
arvu muutus Järvamaal
perioodil 2014–2020
 (allikas: Statistikaamet)

Üldistatult saab öelda, et **laste ja tööealiste arv ja osakaal rahvastikus väheneb ning eakate arv kasvab**. Samas viitab 25-29-aastaste trendikaar võimalusele, et eduka elukeskkonnapoliitika kujundamise korral on tegelikult võimalik rahvastiku väljavaadet parandada.

2.3. Tegevuspiirkonna majanduskeskkonna analüüs

Järvamaa arengustrateegia 2012-2020 märgib, et maapiirkondades on majandusstruktuur ja tööhõive ühekülgised ning piirduvad paljuski primaarsektoriga. Nii on see ka Lõuna-Järvamaal. LJKK tegevuspiirkonnas on põllumajandus traditsiooniliselt mänginud olulist rolli. Põllumajandustootmises toimunud muudatused (spetsialiseerumine, efektiivsuse ja konkurentsivõime kasv, uute tehnoloogiate rakendamine) on järjest vähendanud selle valdkonnaga hõivatute arvu. Põllumajanduse rolli ja selle poolt pakutava tööhõive vähenemine on oluliselt muutnud piirkonna majandust, muutes vajalikuks uutes tingimustes kohanemise, kus teenindussektor on üks põhilisi tööandjaid ja ettevõtete hulgas on ülekaalus teenindussektori ettevõtted. Nii põllumajanduses kui ka tööstuses on tehnoloogiainvesteeringud töökohtade arvu paratamatult vähendanud. Kohalike ettevõtete areng on üks peamisi tegureid, mis määrab piirkonna majandusliku arengu ja sellega tihedas seoses mõjutab kohalikke sotsiaalseid ja demograafilisi arenguid. Põllumajanduses hõivatute arv on suuresti vähenenud – maainimesed on toimetulekuks sunnitud endale uusi väljundeid leidma. Tööpuudus on kasvanud. See kõik ei lisa maaelule mainekust. (Eesti Maaülikooli uuring 2012 „Järvamaa maaettevõtluse uuring“)

Tegevusgrupi tegevuspiirkonnas tegutseb seisuga 01.01.2014 762 äriühingut – Türi vallas 604, Imavere vallas 78 ja Väätša vallas 80. Ettevõtete arv on 2009-2014 järjepidevalt suurenenud. Kõige rohkem uusi ettevõtteid on nimetatud perioodil tekkinud Türi vallas, kokku 199 uut ettevõtet, Imavere vallas on juurde tulnud 19 ja Väätša vallas 16 uut ettevõtet. **Kokku on tegevuspiirkonnas perioodil 2009-2014 juurde tulnud 234 uut ettevõtet.**

2014. a moodustasid tegevuspiirkonnas osäühingud 55,64% ettevõtetest, FIE-d 41,60% ja aktsiaseltsid 2,49%. Imavere ja Väätša valdades registreeritud ettevõtetest on suurim osakaal FIE-del, Imavere vallas 60,26% ja Väätša vallas 51,25%. Türi vallas on enim osäühinguid: 59,77%. Aktsiaseltside osatähtsus on piirkonnas väike.

• Convi Foods OÜ
 martsipanitsehh

• OÜ Elise Aed kasvuhoone

• Metsajõe Puhkemaja

2009-2014 tegeleb kogu tegevuspiirkonna ettevõtetest põllumajanduse ja metsandusega 29,40%, hulgi- ja jaekaubandusega 14,17%, ehitusvaldkonnaga tegeleb 9,71% äriühingutest. Esindatud on peaaegu kõikide tegevusvaldkondade ettevõtted. 2009-2014 on suurenenud 38 ettevõtte võrra EMTAKi klassifikaatori järgi muud teenindavad tegevused, juurde on tulnud 36 ehitusettevõtet ning 28 uut hulgi- ja jaekaubandusettevõtet. Edasi lisanduvad pingeritta haldus- ja abitegevused, kunst-meelelahutus-vaba aeg, töötlev tööstus jne.

Turismivaldkonnas tegutseb LJKK tegevuspiirkonnas Järva maakonna turismistatistika andmetel 15 majutusettevõtet 217 ööbimiskohaga. 2009-2014 on juurde tulnud 5 majutusettevõtet ja ööbimiste arv on suurenenud võrreldaval perioodil 89,91% ehk 7100 ööbimise võrra. Majutuskohtade arv Järvamaal on 2009-2014 kasvanud 13-lt 31-ni ja voodikohtade arv on tõusnud 280-lt 636-ni. Samas tubade ja voodikohtade täituvuse protsent on aastatega vähenenud. Tubade täituvus on aastatega 2009-2014 kahanenud 24,17%-lt 16,08%-ni. Voodikohtade täituvus on 2009-2014 kahanenud 15,42%-lt 11,67%-ni. Järvamaa ööpäeva keskmine maksumus majutusasutustes on 2009-2014 vähenenud 23,39% (ööpäeva keskmine maksumus 2009 oli 27,50 eurot, 2014 oli 20,92 eurot).

Töäjõud

Järvamaa töötuse määr on olnud aastatel 2012-2013 alla Eesti keskmise, näiteks 2012. aastal 7,8% (Eesti keskmine 10%) ja 2013. aastal 7,5% (Eesti keskmine 8,6%). 2014. aastal on Järvamaa töötuse määr 7,4%, mis ühtib ka Eesti keskmise töötuse määraga.

Demograafilise tööturusurveindeksi väärtused on aastatel 2009-2014 kõikides tegevuspiirkonna omavalitsustes langenud, see tähendab, et eelseisval kümnendil tööturule sisenevate noorte (5–14-aastased) arv kahaneb ja tööturult vanuse tõttu väljalangevate inimeste (55–64-aastased) arv suureneb. Kui indeks on ühest suurem, siseneb järgmisel kümnendil tööturule rohkem inimesi, kui sealt vanaduse tõttu potentsiaalselt välja langeb. Imavere valla näitajad on aastate lõikes küll positiivsed, kuid need on samuti languses. Türi valla demograafiline tööturusurveindeks on kõigil analüüsitud aastatel kõige madalam, mis näitab, et kogu tegevusgrupi piirkonnas on Türi vallas tööturult lahkuvate inimeste arvu ja tööturule saabuvate noorte arvu vahe kõige suurem. 2009-2014 on demograafiline tööturusurveindeks langenud kõige kiiremini Imavere vallas.

Kui võrrelda Statistikaameti andmete põhjal tegevusgrupi piirkonna valdades keskmist brutotulu suurust (Tabel 3), siis jääb aastatel 2009-2014 brutotulu kõikides valdades alla Eesti keskmise. **Brutotulu saajate arv on aastatega 2009-2014 kahanenud 4,68%.**

Aasta	Brutotulu saajad Türi vallas	Keskmine brutotulu Türi vallas (eurot)	Brutotulu saajad Imavere vallas	Keskmine brutotulu Imavere vallas (eurot)	Brutotulu saajad Väätsa vallas	Keskmine brutotulu Väätsa vallas (eurot)
2009	3872	697	374	719	585	691
2010	3686	685	366	753	552	677
2011	3745	711	360	764	562	714
2012	3756	755	369	799	564	777
2013	3727	810	377	874	559	863
2014	3663	863	375	941	567	926

Tabel 3. Tegevuspiirkonna brutotulu saajad ja keskmine brutotasu (Allikas: Statistikaamet)

Probleemiks piirkonnas on kvalifitseeritud tööjõu puudumine mitmetes valdkondades. Puuduvad oskustöölised, problemaatiline on seadme- või masinaoperaatorite, mootorsõidukijuhtide, lihttöölise ning keskastme spetsialistide või abispetsialistide leidmine. Lõuna-Järvamaal ettevõtjate seas läbiviidud uuringust selgus, et kõige enam on vaja lihttöölisi, seadme- või masinaoperaatoreid, mootorsõidukijuhte ja oskustöölisi. Lähema 2-5 aasta jooksul vajatakse kõige rohkem oskustöölisi ja lihttöölisi. Küsitletud töid välja, et nad soovivad pikemas perspektiivis palgata peamiselt tehnika, tootmise, ehitamise, teeninduse või põllumajanduse taustaga (õppevaldkonna/eriala) inimesi. Suurem osa vastajatest oleks valmis palkama vanemaealisi töötajaid. Ettevõtted kasutavad juba paindlikke töövorme, enamus vastanud ettevõtetest on valmis järgneva 2-5 aasta jooksul pakkuma noortele praktikavõimalusi. Seega ei ole piisavalt tööd naistel, noortel ja ilma erialase ettevalmistuseta inimestel. Nende probleemide lahendamist ja vabanenud inimeste ümberkvalifitseerumist ning rakendumist teistes tegevusharudes peab toetama senisest tõhusam täiend- ja ümberõppesüsteem.

Kogu Eesti keskmine brutotulu oli 2009. a 771 eurot, 2010. a 767 eurot, 2011. a 798 eurot, 2012. a 844 eurot, 2013. a 900 eurot ja 2014. a 954 eurot.

3. Eelmise perioodi strateegiliste eesmärkide täitmine ja saavutatud tulemused

---

Väätsa-Türi-Imavere piirkonna arengustrateegia aastateks 2009-2013 arenguvision oli püstitatud järgmiselt:

Lõuna-Järvamaa on elujõuline ja konkurentsivõimeline maapiirkond, kus kohalike inimeste omaalgatuste ning erinevate sektorite koostöö abil on loodud tänapäevane ja meeldiv elukeskkond. Piirkonna ettevõtlus on mitmekesine, kohalikud tooted on väärtustatud ning laiemalt tuntud ka väljaspool Lõuna-Järvamaad.

Prioriteedi number 1 „Kohaliku elu arendamine“ eesmärgiks oli võimaldada tegevusi noortele, peredele, eakatele; olulisel kohal oli kohaliku elukeskkonna parandamine ning huvitegevuse võimaluste mitmekesistamine.

Prioriteet number 2 oli „Kohaliku ettevõtluse, toodete ja turismi väärtustamine“ eesmärgiga ettevõtete omavahelise koostöö arendamine, toodete ja turismi väärtustamine, kohaliku ettevõtluse, omavalitsuste ning mittetulundusühingute koostööprojektide toetamine, turismiteenuste arendamine ning piirkonna vaatamisväärsuste korrastamine.

• Väätsa rulapark

• Eistvere mõisa käsitöötuba

Strateegiliste eesmärkide saavutamiseks olid kavandatud Meede 1 „Piirkonna identiteet ja jätkusuutlikkus“ ning Meede 2 „Elukeskkond ja kogukonnateenused“. Mõlemad meetmed toetasid LJKK piirkonna arengustrateegia prioriteeti number üks. LJKK piirkonna arengustrateegia prioriteeti number kaks toetasid Meede 3 „Ettevõtluse mitmekesistamine“ ja Meede 4 „Turismi arendamine“. Meetme nr 5 „Organisatsiooni ja strateegia arendamine“ tegevused olid suunatud Lõuna-Järvamaa koostöökogu tegevuspiirkonna elujõulisust toetavate tegevuste algatamisele ja jätkutegevustele. Üldine eesmärk on organisatsiooni ja tegevuspiirkonna areng.

Prioriteedi number 1 eesmärgi saavutamiseks ehk kohaliku elu arendamiseks on toetatud koolitusi, aktiivselt tegutsevaid huvitegevusi, juurde loodud uusi huviringe, rahvakultuuri säilitamisega seotud ürituste-tegevuste ja pärimuste jäädvustamist, piirkonnaspetsiifiliste ürituste korraldamist ning infomaterjalide väljaandmist.

Prioriteedi number 2 eesmärgi saavutamiseks ehk kohaliku ettevõtluse, toodete ja turismi väärtustamiseks on toetatud uute teenuste ja toodete arendamist, töökohade loomist, uute turismi- ja puhkekohtade loomist, ühisturundust ning ettevõtjate koostöö hoogustamist.

Kokkuvõte projektide rahastamisest

MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu perioodi 2008-2014 eelarve oli 2 448 414 eurot, sellest projektitoetusteks 1 959 271 eurot ja tegevusgrupi tegevustoetuseks 489 143 eurot.

2009-2014 esitati LJKK-le 353 projektitaotlust. Rahastati 235 projekti, millest 11 projekti katkestati ja ellu viidi 224 projekti, seega viidi ellu 95,2% rahastatud projektidest. Rahastamata jäi 118 projektitaotlust, kuna taotlused ei mahtunud saadud keskmise hindepunkide arvuga meetme eelarvesse.

Perioodil 2009-2014 esitati Lõuna-Järvamaa koostöökogule projektitaotlusi toetuste kogusummas 3 911 117,44 eurot. Sellest elluviidud projektide toetus 1 959 270,80 eurot moodustas 50,1%, katkestatud projektid toetus 176 242,43 eurot moodustas 4,5% ja rahastamata jäänud projektitaotluste osa kogusummas 1 775 604,21 eurot moodustas 45,4% (Tabel 4).

	Elluviidud projektide toetus	Katkestatud projektidele määratud toetus	Rahastuseta jäänud projektidega taotletud summad	Projektitaotluste toetused kokku
Meede 1	372 877,67	10 239,62	64 780,95	447 898,24
Meede 2	698 290,64	63 911,65	908 080,77	1 670 283,06
Meede 3	493 232,95	25 894,93	580 824,22	1 099 952,10
Meede 4	376 920,94	76 196,23	198 432,77	651 549,94
Meede 5	17 948,60	0,00	23 485,50	41 434,10
	1 959 270,80	176 242,43	1 775 604,21	3 911 117,44

Tabel 4. Esitatud projektitaotluste toetussummad 2009-2014

Kõige suurem vajadus oli eelmisel perioodil Meede 3 „Ettevõtluse mitmekesistamine“ ja Meede 2 „Elukeskkond ja kogukonnateenused“ toetuste järele, neis meetmetes jäi eelarveliste vahendite puudumise tõttu rahastamata kõige rohkem nõetele vastavaid taotlusi.

2009-2014 viidi ellu 224 projekti ja maksti välja projektitoetusi summas 1 959 270,80 eurot.

Kogu projektitoetuste summast rahastati enim Meede 2 projekte (36%), järgnesid Meede 3 (25%), Meede 1 (19%) ja Meede 4 (19%) ning 1% on määratud tegevusgrupi projektidele tegevuspiirkonda arendavatele projektidele.

Taotluste arvu vaadates oli kõige suurem rahastatud projektide arv Meede 1 „Piirkonna identiteet ja jätkusuutlikkus“ (89 projekti). Teisel kohal oli Meede 3 „Ettevõtluse mitmekesistamine“ rahastatud projektide arv (65 projekti). Kolmandal kohal oli Meede 2 „Elukeskkond ja kogukonnateenused“ rahastatud projektide arv (52 projekti), neljandal kohal oli Meede 4 „Turismi arendamine“ rahastatud projektide arv (16 projekti) ning Meede 5 „Organisatsiooni ja strateegia arendamise“ meetmest rahastati 2 projekti.

Piirkond	M 1		M 2		M 3		M 4		M 5		Proj.arv kokku	Toetuse summa kokku	Toetuse %
	Proj.arv	Toetuse summa	Proj.arv	Toetuse summa	Proj.arv	Toetuse summa	Proj.arv	Toetuse summa	Proj.arv	Toetuse summa			
Türi vald	54	212 525,12	31	406 642,16	50	364 663,94	7	118 857,39	0	X	142	1 102 688,61	56,3
Imavere vald	14	61 542,69	15	159 259,93	10	57 320,74	4	181 483,62	0	X	43	459 606,98	23,5
Väätsa vald	11	45 843,86	5	129 524,03	0	X	1	3 564,00	0	X	17	178 931,89	9,1
Piirkondlik	10	52 966,00	1	2 864,52	5	71 248,27	4	73 015,93	2	17 948,60	22	218 043,32	11,1
KOKKU	89	372 877,67	52	698 290,64	65	493 232,95	16	376 920,94	2	17 948,60	224	1 959 270,80	100

Tabel 5. Projektitoetus 2009-2014 meetmete ja omavalitsuste lõikes

Ühe elaniku kohta määrati kõige rohkem toetust Imavere vallas (501 eurot 1 elaniku kohta), teisel kohal on Väätsa vald (131 eurot 1 elaniku kohta), kolmandal kohal on Türi vald (113 eurot 1 elaniku kohta), piirkondlikud projektid (18 eurot 1 elaniku kohta).

Kõige suurem rahastatud projektide arv oli Türi vallas (142 projekti), 43 projekti rahastati Imavere vallast, 17 projekti rahastati Väätsa vallast ning 22 projekti olid erinevad piirkondlikud projektid (Tabel 5).

56% toetati kogu perioodi projektitoetuse eelarvest Türi valla projekte, 24% Imavere valla projekte, 11% piirkondlikuid projekte ning Väätsa valla projektide toetus oli 9%.

Strateegias 2008-2014 planeeritud eelarvevahendite tegelik kasutamine:

Tabelis 6 on võrreldud eelmise perioodi strateegias planeeritud projektitoetuse eelarvet kõikide meetmete lõikes tegeliku täitumisega. Üks populaarsemaid meetmeid oli eelmisel perioodil Meede 2 „Elukeskkond ja kogukonnateenused“. Ettevõtlusmeetmesse laekus esialgu väga vähe projekte, paljud ettevõtjad avastasid taotlemise võimalused millegipärast alles siis, kui periood hakkas lõppema ning toetused olid juba jagatud. Kokkuvõttes rahastati pisut vähem Meetme 4 „Turismi arendamine“

projekte, kuna perioodi lõpus suunati vastavalt kohalikele vajadustele vahendid ümber ettevõtluse mitmekesistamise meetmele. Perioodi lõpus oli selles meetmes juba tihe konkurss.

Strateegia meetme nimetus	Strateegias planeeritud	Tegelik täitmine
Meede 1 Piirkonna identiteet ja jätkusuutlikkus	21%	19%
Meede 2 Elukeskkond ja kogukonnateenused	29%	36%
Meede 3 Ettevõtluse mitmekesistamine	25%	25%
Meede 4 Turismi arendamine	25%	19%
Meede 5 Organisatsiooni ja strateegia arendamine	0%	1%

Tabel 6. Meetmete eelarve proportsionaalne jagunemine 2008-2014

2008-2014 LEADER toetuste mõju piirkonnale

Vastavalt strateegiale 2008-2013 on strateegia hindamisel peamiseks tulemusindikaatoriteks:	MEEDE 1	MEEDE 2	MEEDE 3	MEEDE 4	MEEDE 5	KOKKU
Koolituste arv	27	0	6	4	5	42
Aktiivselt tegutsevate huvitegevuste arv	24	27	0	0	0	51
Juurde loodud huviringide arv	6	7	0	0	0	13
Uute ja korrastatud huvitegevuste, spordirajatiste jne arv	0	18	0	0	0	18
Uute pakutavate teenuste arv	0	5	54	5	0	64
Uute ettevõtete arv	0	0	1	1	0	2
Ettevõtjate koostöönäidete arv	0	0	3	4	5	12
Rahvakultuuri säilitamisega seotud ürituste-tegevuste ja –pärimuste jäädvustuste arv	38	5	0	0	0	43
Piirkonnaspetsiifiliste ürituste ning tegevuste arv, erinevate infomaterjalide arv	17	0	1	2	6	26
Koostööprojektide arv	1	0	0	1	3	5
Loodud töökohtade arv	0	0	13	2	0	15
Uute piirkonnaspetsiifiliste toodete arv	0	0	3	1	1	5
Uute turismi- ja puhkekohtade arv	0	15	1	5	0	21
Infoportaali külastajate arv	0	0	1427	0	0	1427

Tabel 7. Teostatud projektide tulemusindikaatorid

Tabelis 7 kirjeldatud tulemusindikaatorid näitavad, et LEADER toetused avaldasid piirkonnale olulist mõju. Elluviidud projektide tulemusindikaatorite põhjal võib öelda, et LEADER toetused avaldasid piirkonnale olulist mõju. Käivitati 2 uut ettevõtet ning loodi 15 uut töökohta, sh suurenes turismi- ja puhkekohtade arv, samuti uute teenuste ning piirkonnaspetsiifiliste toodete arv. Kohaliku elanikkonna jaoks laienesid oluliselt huvi- ja vabaaja tegevustega tegelemise võimalused – rajati ja korrastati ca 20 spordirajatist, tööd alustas 13 uut huviringi, soetati erinevaid spordivahendeid, muusikainstrumente jne. Toimusid piirkonnaülesed maineüritused ning rahvakultuurisündmused, loodi koostöösidemeid, jäädvustati tegevusi ning anti välja infomaterjale, korraldati koolitusi ja õppereise.

Koostöö ning võrgustikes osalemine

2006. aastal asutatud mittetulundusühing Lõuna-Järvamaa Koostöökogu omab käesolevaks ajaks märkimisväärsed siseriiklikke ja rahvusvahelisi koostöökogemusi. Tegevmeeskond ja juhatuse liikmed, samuti aga ka paljud tegevusgrupi liikmed on osalenud piirkondlikel ja vabariiklikel teabepäevadel, seminaridel, koostöökohtumistel, konverentsidel ja õppereisidel, kus on aktiivselt kasutatud võimalusi teadmisi ja kogemusi juurde saada ning ka vahetada.

Samuti on Lõuna-Järvamaa koostöökogu osalenud nende aastate jooksul mitmetes rahvusvahelistes ja siseriiklikes kohaliku maaelu arengut toetavates projektides ja koostöötegevustes, kus on olnud võimalust olla teiste koostööpartnerite kõrval ka konverentside või seminaride korraldajaks. Sagedasem koostöö on toimunud lähipiirkonna tegevusgruppidega Järva Arengu Partnerid, Arenduskoda, Raplamaa Partnerluskogu, Ida-Harju Koostöökoda ning PAIK. Mõned olulisemad näited:

Rahvusvahelised ja siseriiklikud konverentsid, kus LJKK oli kaaskorraldajaks:

- 2010 Jänedal toimunud rahvusvaheline konverents „Tulemused ja kogemused LEADER programmi rakendamisel Eestis“.
- 2011 Türil toimunud innovatsioonikonverents „Elu võimalikkusest Südamaal“.
- 2014 Jänedal toimunud rahvusvaheline konverents „Maal on mõnus elada! Esimene LEADER programmi periood Eestis – me saime hakkama!“.

Nendel konverentsidel osales tegevuspiirkonnast kokku 117 inimest.

Ühised talveseminarid on toimunud 2008 Jänedal, 2009 Toilas, 2010 Pärnumaal, 2012 Otepääl, 2013 Läänemaal, 2014 Lääne-Harjumaal Laulasmaal ning 2015 Rakveres. Kõikidel talveseminaridel toimus esimesel päeval seminar ja teisel päeval ideereis, kus tutvuti teiste tegevusgruppide LEADER-projektide edulugudega. Kokku osales talveseminaridel LJKK tegevuspiirkonnast 167 inimest.

Aastatel 2010-2012 toimusid LJKK eestvedamisel Ettevõtlike naiste ümarlauad, mille töös osales iga kord ca 30 tegevuspiirkonna naisettevõtjat. Vahetati kogemusi, toodi välja probleeme ning arutati üheskoos võimalikke lahendusi. Neist ümarlaudadest kasvasid välja ettevõtjate suveseminarid.

Piirkondlikud ettevõtjate suveseminarid on toimunud 5 korral, järgmistel teemadel:

- 2010 toimunud seminari eesmärgiks oli tegevuspiirkonna ettevõtjad omavahel tuttavaks teha ning tutvustada neile Leader-programmi võimalusi ettevõtjate toetamisel.
- 2011 „Koostööst ühisturunduseni“
- 2012 „Ettevõtluse võimalustest südamaal“
- 2013 „Kuidas kõike jõuda ja vältida läbipõlemist“
- 2014 „Vitaalsuse päev – kuidas leida üles enda tõelised anded ja olla edukas ettevõtja“

Kokku osales suveseminaridel tegevuspiirkonnast 211 ettevõtjat

Silmaringi laiendamiseks, teadmiste täiendamiseks, kogemuste vahetamiseks ning heade LEADER näidetega tutvumiseks on LJKK korraldanud oma aktiivsematele liikmetele mitmeid **õppereise**:

- 2008 külastati 20-liikmelise grupiga Kesk-Soome LEADER tegevusgruppe.
- 2009 toimus Ühingu 28-le liikmele õppereis Brüsselisse. Eesmärgiks oli tutvuda Euroopa Parlamendi tööga, saada ülevaade EL institutsioonidest ning tutvuda rahvusvahelise koostöövõrgustiku Contact Point igapäevase tegevusega.
- 2010 toimus õppereis Inglismaale ja Šotimaale, osales 20 liiget. Õppereisi eesmärk oli tutvuda Scottish Bordersi piirkonna ja Northumberland Uplandsi piirkonna tegevusgruppidega ning sealsete LEADER projektidega. Peamised teemad olid kogukonna arendamine ja maaettevõtluse mitmekesistamine.
- 2010 toimus 25 liikme osavõtul õppereis Hispaaniasse, eesmärgiks oli tutvuda sealse tegevusgrupi ADRI Valladolid Norte maaettevõtluse- ja turismi-projektidega. Nimetatud tegevusgrupiga kujunes LJKK-l pikaajaline koostöö rahvusvahelise projekti „Wolf“ raames.
- 2011 toimus siseriikliku koostööprojekti raames piirkonna 12 taluniku ja maaettevõtjaga õppereis Ahvenamaale, eesmärgil külastada pikkade traditsioonidega lõikuspidu. Õppereisi tulemiks oli Järvamaa avatud talude päeva korraldamise idee sünd.
- 2011 toimus 33 inimese osavõtul LEADER projektidega tutvumiseks, kogemuste vahetamiseks ja uute ideede saamiseks riigisisene õppereis Hiiu- ja Saaremaale.
- 2012 korraldati 25 ettevõtjale ning ettevõtlikule inimesele õppereis Lõuna-Itaaliasse tutvumaks GAL BRADANICA, GAL PARTENIO ja CAL CILSI tegevusgruppide tööga ning selle piirkonna ettevõtluse ja maaelu arendamise LEADER projektidega.

Lõuna-Järvamaa tegevuspiirkonda tutvustavad õppe- ja ideereisid

- Alates 2010. aastast on Lõuna-Järvamaa koostöökogu korraldanud ka mitmeid oma tegevuspiirkonda tutvustavaid õppe- ja ideereise. Tegevusgrupi igapäevase töökorralduse ja rahastatud LEADER projektide vastu on oma tegevusgrupi liikmete kõrval huvi tundnud Jõgevamaa Koostöökoda, Saarte Koostöökogu, Põllumajandusministeerium, PRIA, Maainfokeskus koos erinevate Eesti tegevusgruppide esindajate, ministeeriumide esindajate ja väliskülalistega, Järva maavanem, väliskülalised Hispaaniast, Inglismaalt jne. Lähtuvalt huviliste soovist on kõigile ühe või mitmepäevased programmid koostatud. Kõik need tegevused on andnud hulgaliselt uusi tutvusi ning laiendanud tegevusgrupi koostöövõimalusi.

Siseriiklikud koostööprojektid

- 2011. aastal algatas LJKK siseriikliku koostööprojekti "Lõuna-Järvamaa ettevõtjate koostöövõrgustiku loomine". Koostöös MTÜ-ga Järva Arengu Partnerid ja Raplamaa Partnerluskogu toimusid ettevõtjate kohtumised ja selgusid uued koostöövõimalused, tulemuseks oli koostööportaali www.koostöö.ee loomine ning õppereis Ahvenamaa talupäevadele. Loodud koostööportaali eesmärgiks on koondada kohalikke ettevõtteid ning tunnustada neid „Ostame omadelt ja jätame raha koju!“.
- 2011 koostööprojekt: „Ettevõtjate kohtumised – uued koostöövõimalused“. Partnerid: LJKK, Järva Arengu Partnerid, Raplamaa Partnerluskogu.
- 2012 ettevõtjate koostööprojekt: „Avatud talude päev Järvamaal“ ja „Kesk-Eesti toodete turg“. Partnerid LJKK ja Järva Arengu Partnerid
- 2013 koostööprojekt „Järvamaal on mõnus!“. Tegevused Avatud talude päev ning Järvamaa päevad Tallinnas, partneriteks LJKK ja Järva Arengu Partnerid

KOKKU ON 2009-2014 KAASATUD ERINEVATESSE VÕRGUSTIKESSE ca 700 PIIRKONNA AKTIIVSET INIMEST!

Avatud talude päev - eesmärk on tutvustada linnainimestele elu maal ja tegevusi taludes, tuua välja maal elamise võlud, samuti teha reklaami talutoodetele ja -teenustele. 2012 avasid ukсед 15 talu (JAP-i tegevuspiirkonnas 8 ja Lõuna-Järvamaal 7). Lisaks koondusid avatud talude õuedele ka teised piirkonna talunikud enda tooteid reklaamima ja müüma. 2013. aastal oli avatud 13 talu (vastavalt 7 ja 6) ning 2014. aastal 12 talu (vastavalt 7 ja 5). 2015. aastal on avatud talude päev saavutanud juba üle-eestilise mõõtme ning tegevustesse oli kaasatud üle saja Eestimaa talu.

Järvamaa päevad Tallinnas – eesmärgiks on anda võimalus piirkonna ettevõtjatele tutvustada ja müüa kohalikke tooteid ning teenuseid, tutvustada tegevuspiirkonna mõnusat, turvalist ja rahulikku elukeskkonda ning tutvustada erinevaid turismivõimalusi. Kohaliku kultuuriprogrammiga rikastavad ja ilmestavad sündmust maakonna erinevad kultuurikollektiivid.

Rahvusvaheline loodusturismi koostööprojekt WOLF

Lõppenud perioodil oli LJKK-I ka üks väga edukas rahvusvaheline koostööprojekt, mis sai tunnustused nii Euroopa Komisjonilt kui Hispaania Maaeluvõrgustikult. Tegemist oli rahvusvahelise loodusturismi arendamise koostööprojektiga „Wolf“, milles osales 11 tegevusgruppi Hispaaniast, 1 tegevusgrupp Portugalist, 1 tegevusgrupp Rumeeniast ja 1 tegevusgrupp Eestist (LJKK). Projekti juhtpartner oli Hispaania tegevusgrupp ADRI VALLADOLID NORTE. Projekti ettevalmistamine ja tegevused toimusid aasatel 2009-2014. Lõuna-Järvamaa Koostöökogu projekti maksumus kokku oli 30 010 eurot.

Koostööprojekti WOLF peamised tegevused:

- Viidi kokku erinevad huvigrupid (karjakasvatajad, jahimehed, keskkonna- ja looduskaitse spetsialistid jne) eesmärgiga otsida lahendusi suurkiskjate kaitsjate ja põllumajandustootjate vaheliste konfliktide lahendamiseks.
- Kaardistati kasutusel olevad ennetusmeetmed kõikides projektis osalenud riikides (sh ka Eestis), anti välja kogutud infoga DVD ning töötati välja uued ennetusmeetmed, kuidas kaitsta põllumajandustootjate huvisid, samal ajal säilitada suurkiskjate eksisteerimist looduses ning säilitada puutumatut looduskeskkonda.
- Kaardistati tegevuspiirkonna turismiettevõtlus (sh loodusturism).
- Hispaania koostööpartnerite poolt produtseeriti loodusturismi reklaamfilmid neljast aastaajast Eestis (kokku 4 x 20-30 minutit)
- Anti välja reklaamvoldik + DVD (1600 tk) lühikokkuvõttega loodusturismi võimalustest Lõuna-Järvamaa tegevuspiirkonnas, ning ühine turismiinfo raamat erinevatel loodusturismi messidel jagamiseks.
- Osaleti ühiselt maailma ühel populaarsemal loodusturismi messil Inglismaal Routlandis.
- Loodi rahvusvaheline veebileht www.wolf-project.com, millega sai liituda ka Eesti. Veebileht sisaldab projektis osalenud partnerite loodusturismialast infot ja kontakte piirkonniti.
- Alates 2014. aasta sügisest esitletakse valminud loodusturismi dokumentaalfilme koos fotonäitusega Hispaania erinevates konverentsikeskustes ning 2015. aastast näitab Hispaania loodusteemalisi saateid kajastav telekanal Canal Plus Caza y Pesca Eesti dokumentaalfilmide seeriat „Eesti elu põhja metsades“ 2 korda kuus 2 aasta jooksul.

Maakonnasiseselt on Ühing partneriks Järvamaa Arenduskeskusele, Järva Maavalitsusele ja Järvamaa Omavalitsuste Liidule, osaledes regulaarselt toimuvatel arendusorganisatsioonide esindajate nõupidamistel ja töökoosolekutel.

Aastast 2011 on Lõuna-Järvamaa Koostöökogu kõiki tegevusgruppe ühendava mitteformaalse Eesti LEADER Foorumi liige, sh aastatel 2011–2012 oli Ühingu tegevjuht koos MTÜ Järva Arengu Partnerite tegevjuhiga Foorumi eestkõneleja. 2011. aastast on Ühing ELARD-i (European LEADER Association for Rural Development) liige ja 2015. aastast MTÜ Eesti LEADER Liidu liige.

Uueks rahatusperioodiks kavandatud riigisisene koostöö on partneritega läbi arutatud ja kaardistatud. Koostöövaldkonnad, -partnerid ja -tegevused on kirjeldatud peatükis 7.2

Kuna lisaks maapiirkondade ettevõtluse arendamisele aitab projekt kaasa tegevuspiirkonna ja kogu Eesti tuntuse suurendamisele mujal maailmas, sh Eesti tutvustamisele atraktiivse loodusturismi piirkonnana, võib projektist kasusaajaks pidada kaudselt kogu Eestit.

Piirkonna tunnustused

Lõuna-Järvamaa koostöökogu tegevuspiirkonna inimesed ja ettevõtted on pälvinud viimastel aastatel mitmeid olulisi tunnustusi:

- **Avatud talude päev** – Järvamaa Omavalitsuste Liidu ja Järva Teataja välja kuulutatud konkursil „Järvamaa aasta tegu 2012“ III koht, Järva Maavalitsuse korraldatud konkursil 2012 „Aasta silmapaistvaim turismiedendaja“ II koht, Türi Vallavalitsuse tunnustus 2012 „Türi valla aasta tegu“.
- **Järva Maavalitsuse tunnustus „Aasta silmapaistvaim turismiedendaja 2009“** – **Mati Hõbemägi**. Imavere valla ettevõtja, kelle põhiliseks tegevuseks on jahiturismi korraldamine ja jahituristide majutamine.
- **Järvamaa parim mittetulundusühing 2012 – MTÜ Türi Talunike Liit**. Türi vallas 63 taluperet ühendav liit kaitseb liikmete huve, arendab ühistegevust ja turundust, korraldab täiendõpet ja nõustamist, edendab taluturismi jne.
- **Aasta ettevõtte 2014, väikeettevõtete kategoorias III koht – JÄÄTME-PROFF OÜ**. 2008. aastast ehitusjäätmete utiliseerimisega tegelev ning 2011. aastal aktiivselt lammutustöödega algust teinud kiire arengu ja roheline mõtteviisiga ettevõtte.
- **Piirkonna edendaja 2014 – OÜ VESKISILLA**. Veskisilla puhkekeskus on üle Eesti tuntud vaba aja veetmise kohana (*bowling*, kardid, kanuud, rahvaspordi- ja meelelahutusüritused jne).
- **Aasta turismisündmus 2014, III koht – OÜ Metsajõe puhkemaja**. Pidevas arengus pereettevõtte, mille põhitegevuseks on majutus.
- **Aasta turismiedendaja 2014, I koht – Andrek Põllumäe**, OÜ Metsajõe puhkemaja juht.
- **Järvamaa hea algatus 2014 – MTÜ Eesti Jalgrattamuseumi loomine Väätsa vallas („tõusev ja säravaim täht“)**. Muuseumi eestvedajate oma vahendite toel rajatud ning 2014. aasta suvel Väätsa Kodanikumajas avatud ajastutruu muuseum.

• Türi valla tunnustuse võtavad vastu avatud talude päeva korraldajad

• Jõeääre talu Türi vallas

• Väätša jalgrattamuseum

Suuremad kitsaskohad eelmisel perioodil

Puudustena saab välja tuua ettevõtjate omaalgatuslike koostööprojektide vähesuse. Kindlasti ei kasutata ära piirkonna eripära ja potentsiaali, mistõttu tuleb uuel perioodil tõsiselt keskenduda piirkonna kohalike toodete väljatöötamisele ja arendamisele. Ettevõtjad on lõppenud perioodil pigem püüdnud säilitada olemasolevaid töökohti ning tugevdada tegutsevate ettevõtete jätkusuutlikkust, kahjuks on uusi ettevõtteid ning uusi töökohti juurde tekkinud vähe.

Eelmise perioodi strateegia oli väga üldsõnaline ja seepärast oli võimalik rahastada väga erinevaid projekte. Täna on raske teha kokkuvõtteid, kuna puuduvad selged mõõdikud. Raskesti käsitletavat olid taotluste hindamiskriteeriumid. Need peaksid olema erinevatel meetmetel erinevad lähtuvalt meetme sisust, kuna ühtede ja samade hindamiskriteeriumite alusel ei saa hinnata nt kogukonna arendamise projekte või ettevõtlusprojekte. Suurenema peab inimeste ehk kodanike enda algatus ja initsiatiiv kohaliku elu arendamisel.

Eesti maaelu arengukava 2007-2013 LEADER-meetme kohalike tegevusgruppide strateegiate vahehindamise lõpparuandes, mille tellis Põllumajandusministeerium ja koostasid OÜ Cumulus Consulting, Tallinna Ülikooli Eesti Tuleviku-uuringute Instituut, OÜ Consultare ja OÜ Nutifikaator, toodi Lõuna-Järvamaa koostöökoogu strateegia vahehindamisel välja järgmised puudused/kitsaskohad:

- ♦ Eelmine strateegia oli selge kirjeldusega, kuid üldise iseloomuga. See, mida soovitakse saavutada, on üldine ning puudub piirkonnaspetsiifilisus ja fookus(ed).
- ♦ Uue perioodi strateegiate koostamisel võiks tegevusgrupp püüda konkreetsemate ja piirkonnaspetsiifilisemate visioonide määratlemist, mis oleksid seejuures selgelt seostatud strateegia eesmärkide ja meetmetega.
- ♦ Visiooni kirjeldusega tuleks uue perioodi strateegia koostamisel eesmäärke konkretiseerida, tuues sisse eripära/fookuse ja täpsema seose visiooniga. Strateegia lugejal peaks eesmärkide baasil tekkima selgelt kujutletav pilt soovitud olukorrast.
- ♦ Strateegia eesmärkidele peavad olema seatud konkreetsed sihttasemed, sihteesmärgid, väljundnäitajad.
- ♦ Puuduvad konkreetsed mõõdikud, mille tulemusena on hiljem raske hinnata strateegia elluviimist.

4. Tegevuspiirkonna olukorra analüüs

4.1. Tegevuspiirkonna arenguvajaduste ja -potentsiaali analüüs

Vajadus atraktiivsete töökohtade ning teenuste järele

Uuringute ning strateegiatöörühmade arutelude tulemusena on selgunud, et piirkonna suurimaks probleemiks on sobivate ning tasuvate töökohtade vähesus. Piirkonnas puudub praktiliselt töötlev tööstus, erandiks on Stora Enso AS Imavere Saeveski. Tänu sellele ettevõttele on Imavere vallas puudus ainult naiste töökohtadest. Ettevõtluses domineerivad väga väikese töötajate arvuga peamiselt teenindussfääris tegutsevad mikroettevõtted. Kuna atraktiivseid ja tasuvaid, sh kõrgharidusega spetsialistidele sobivaid töökohti on vähe, liiguvad inimesed tööle piirkonnast välja, paljudel juhtudel kolivad kogu perega töökohale lähemale. Ostujõuliste tarbijate või klientide vähesus muudab ebakindlaks olemasolevate ettevõtete jätkusuutlikkuse ning ei soodusta ka uute ettevõtete tekkimist. Elanikkonna vähenemine tingib omakorda teenuste vähenemise. Eriti selge nõudlus on teenuste järele just väljaspool linnalist piirkonda, sest arvestades kohapealse püsiklientuuri vähesust, pole enamus teenuseid ettevõtjate jaoks kasumlikud.

Arengupotentsiaal võib peituda ettevõtluse arendamises ja mitmekesistamises, ettevõtlikkuse ergutamises, sh ettevõtlusega alustamise ja töökohtade loomisega seotud algatuste soodustamises, kaugtöö töökohtade arendamises ning logistikaettevõtete (keskladude) rajamises piirkonda. Teenuste osas tuleks otsida ja leida uudseid ning paindlikke ettevõtlusvorme – ratastel juuksuriteenus jmt.

Vajadus oskustööjõu järele

Tegemist on tugeva ja pikaajaliste traditsioonidega põllumajanduspiirkonnaga, kus tootmine on valdavalt suurmajandite (OÜ Estonia, OÜ Väätsa Agro, OÜ Kabala Agro ja AS Risti Agro) käes. See on aga üks enim mehhaniseeritud valdkondi - farmide rekonstrueerimine, tehniline kaasajastamine ning ka kaasaegse põllutöötehnika kasutuselevõtt tingib põllumajanduslike töökohtade vähenemise, teisalt aga vajaduse väga spetsiifiliste teadmistega oskustööjõu järele.

Arenguvõimaluseks on töötajate ümberõppe korraldamine ning elukestvaks õppeks võimaluste loomine. Sageli kasvab uus ettevõtlus välja just heal tasemel tehtavast hobitegevusest.

Vajadus kohalike toodete ning tulemusliku turunduse järele

Piirkonnas puuduvad omanäolised tooted ja teenused, puudub piirkonna kaubamärk. Kuigi tegemist on Eesti ühe suurema piimanduspiirkonnaga, tegeletakse suurmajandistes ja ka taludes piima tootmisega, mitte aga ümbertöötlemisega. Suhteliselt sarnane trend valitseb teisteski majandusharudes – puidutootmises, viljakasvatuses jne. On tekkinud talusid, mis tegelevad mittetraditsioonilise talumajapidamisega, jaanalindude või alpakade kasvatamise ning taluturismiga, kuid kindlasti pole neid piisavalt ning klientide leidmisega peab iga väikeettevõtja tavaliselt ise hakkama saama. Abiks tuleksid vähem ressursimahukad lahendused.

Arenguvõimalust nähakse antud valdkonnas kohaliku tooraine kohapealses väärdamises (toorainest lõpp-produktini), väiketootjatele alternatiivsete lisategevuste leidmises ning turundusalases koostöös või ühisturunduseks koostöövõrgustike loomises.

Vajadus piirkonnaturunduse järele

Lõuna-Järvamaa geograafiline asukoht Mandri-Eesti suhtelises keskmes koos hea teedevõrguga on ühelt poolt küll soodne asjaolu, samas avaldab see ka negatiivset mõju – läbi- ja möödasõitjaid on palju, peatusi tehakse vähem, kuna selleks on vähe põhjust.

Arvesse võttes ka piirkonna teisi tugevusi (tugevad kultuuritraditsioonid, aktiivsed kultuurikorraldajad ja tuntud tegijad, mitmed eripärased vaatamisväärsused, sood, rabad ning teemamuuseumid), on piirkonna üheks olulisemaks arenguvõimaluseks turismi arendamine. Ühelt poolt looks see töökohti ja annaks tegevust paljudele väikeettevõtjatele, teisalt tooks see piirkonda külastajaid ning erinevate teenuste tarbijaid.

Piirkonna tutvustust kui kohaturundust on tavaturismi kõrval hea korraldada avalike kogukondlike sündmuste kaudu. Mõned head näited järjest süvenevate traditsioonidega on tegevuspiirkonna kolmes vallas olemas. Kindlasti oleks selliseid sündmusi aga juurde vaja. Suuremate kontsertide, festivalide ja muude välisündmuste korraldamise vajadust on ankeetküsitluses ära märkinud ka kõigi kolme omavalitsuse elanikud.

Tulemusi võiksid anda strateegilisest asukohast ning tegevuspiirkonda läbivatest maanteedest tulenevate võimaluste parem ärakasutamine, tugevate ja pikaajaliste traditsioonidega põllumajanduspiirkonna aktiivne tutvustamine ning hea elukeskkonna, sh puhta ja puutumatu looduse (sood, rabad, puhas vesi, puhas õhk jne) sihipärasem reklaamimine.

- Eesti Piimandusmuuseumi algatusel sai eelmisel perioodil teoks projekt „Puhka jalga Imaveres“

Vajadus toetada maakogukondade kestmajäämist

Nagu paljudes maapiirkondades kogu Euroopas on kogu Järvamaal, sh ka Lõuna-Järvamaal suund elanike arvu vähenemisele. Ühelt poolt on see tingitud sündide vähesusest, teiselt poolt kõrgemapalgaliste töökohtade koondumisest Tallinna ja Harjumaale, mis omakorda tingib noorte lahkumise maalt. Tööjõulise elanikkonna ning noorte arvuline vähenemine mõjutab lisaks kohalike omavalitsuste poolt pakutava teenuste võrgu kitsenemisele oluliselt ka kogukondade elujõulisust ning tekitab ettevõtjatele probleemi sobiva tööjõu leidmisel. Olukorda leevendaks noorte perede või lihtsalt tööjõulise elanikkonna kolimine piirkonda.

Elukeskkonna seisukohast on hea strateegilise asukoha kõrval piirkonna tugevusteks puhas looduslik keskkond, erinevat tüüpi elupaikade rohkus ning piirkondlikes keskustes, eriti Türi linnas, suhteliselt head võimalused huvi- ja ühistegevuseks. Samas puuduvad kogu piirkonnas koos perega ajaveetmise kohad, kindlasti on vajaka liikumis- ja vaba aja veetmise võimalustest keskustest väljaspool. Maapiirkondade arengut mõjutab endiselt ka kuvand maaelu üldisest mainest. Üldlevinud tõekspidamiste kohaselt on maal majanduslikult kallis elada, keeruline hakkama saada, raske huvipakuvat tegevust ja meelelahutust leida jne. LEADER tegevusgruppide kõrval on taolise mõttemalli muutmisele asunud kodanikualgatus „Maale elama“. Sageli ongi piirkonna arengu üheks olulisemaks võtmeteguriks ja esmaseks eelduseks muutus elanike mõtteviisis. Kuigi Lõuna-Järvamaal on tugevaid liidreid suhteliselt vähe, eestvedajad ja juhendajad on väsinud ja alamotiveeritud ning piirkonnal puudub selgelt eristuv identiteet, on siiski olemas arvestatav hulk inimesi, kes mõistavad enesealgatuse ja isetegutsemise olulisust ning oskavad hinnata koostegutsemisest tekkivat sünergia.

Arenguvõimaluseks võib siinkohal olla elukeskkonna kaasajastamise, tegevusvõimaluste avardamise ning piirkonna positiivse imago kaudu uute elanike meelitamine piirkonda. See värskendab ja aktiveerib tegevusi, laiendab aktiivsete eestvedajate ringi, annab elanikkonnale uusi võimalusi ning loob uusi traditsioone. Ülimalt oluline on kajastada sagedamini maaelu kui soodsa elukeskkonna väärtusi ning tegeleda süvitsi maaelu maine parandamisega. Selleks aga, et elukeskkond oleks kaasaegne, rahulolu pakkuv ning toetaks järjest enam maale elama kolimise trendi, tuleks oluliselt enam luua huvitegevuse, puhkuse ning vaba aja veetmise võimalusi (märksõnad – seiklusrajad, mänguväljakud, lasterland jne). Lahendamist ootavad ka turvalisuse küsimused pimedal ajal.

Kohaliku elanikkonna, eeskätt noorte arendamise seisukohast on vaja toetada kasvõi mentorõppe kaudu väikeste piirkondade (külade) ettevõtlikkuse kasvu, luua kaunite kunstidega tegelemise võimalusi jne.

**KÕIKI NEID ARENGUMUUDATUSI AITAVAD SAAVUTADA
ETTEVÕTLIKUD JA KOOSTÖÖVALMID INIMESED!**

♦ Murumoori
mängupark Türi

Piirkonna peamine arengutegur on sotsiaalne kapital – see tähendab, et oleks piisavalt toimetajaid inimesi, kes teevad mõjuvat koostööd. Arvestades teiste piirkondade (eriti linnade) kogemust, on oluline saada kogukonna aktiivtuumikusse täiendavate eestvedajate rolli 25-39-aastaseid inimesi.

4.2. Tugevuste, nõrkuste, võimaluste ning ohtude analüüs (SWOT)

Väljaselgitatud arenguvajadusi ja –võimalusi toetab ka liikmeskonna ja kohaliku elanikkonna laiapõhjalise kaasamise teel läbiviidud SWOT analüüs.

TUGEVUSED	NÕRKUSED
Teotaheliste inimeste olemasolu	Vähe elustiili- või pereettevõtlust
Piirkonna tuntust suurendavad omanäolised sündmused ja festivalid (avatud talude päev, piimapäev, lillelaat, kevadpealinna sündmused jne)	Tegevuspiirkonna rahvastiku vananemine
Tugevad erialased teadmised aiandusest, käsitööst, loodusest, toiduainete töötlemisest	Kogukonnateenuste vähesus
Mitmekülgne ja põnev tegevuspiirkonna ajalugu	Vähene kogukonna ja ettevõtjate vaheline koostöö
Rahulik, turvaline, looduslik elukeskkond	Puuduvad töökohad kõrgharidusega inimestele
Trend ettevõtete arvu kasvule	Inimeste suhteline passiivsus, tugevate liidrite vähesus
Eripärased vaatamisväärsused, teemamuuseumid jmt	Vähe oskustöölisi ja kvalifitseeritud tööjõudu
	Turismimagneti puudumine – läbi sõidetakse, peatumiseks on põhjust vähe

VÕIMALUSED	OHUD
Strateegiline asukoht ja head ühendusteid piirkondlike keskustega	Maaelu mittetoetav seadusandlus, poliitilised mõjud maaelu arengule
Inimeste teadlikkuse kasv traditsiooniliste toodete ja materjalide suhtes	Elanikud, eriti noored, lahkuvad tegevuspiirkonnast tõusva tempoga
Tervisliku toitumise trendi kiire kasv	Ääremaastumine - asutused, inimesed liiguvad suurtesse keskustesse
„Maale elama“ programmi tulemusena uute ja tegusate perede kolimine maapiirkonda	Töötuse suurenemine, töökohtade vähenemine
Kasvav huvi siseturismi ning aktiivsete puhkamisvõimaluste vastu	Asustuse hõrenemine ning teenuste kättesaadavuse halvenemine
Suurettevõtete ümberasumine maapiirkondadesse või avaliku sektori töökohtade osaline hajutamine eri piirkondadesse, sh Järvamaale	

Tugevustele tuginedes kasutame võimalusi:

Tegevuspiirkonna üldisele arengule aitavad kaasa aktiivsed, teotahtelised ning tugevate erialaste teadmistega inimesed. Piirkonna tuntust suurendavad omanäolised festivalid ja mitmekülgne põnev tegevuspiirkonna ajalugu. Ühendatuna aitavad need kaasa ettevõtluse/väikeettevõtluse arendamisele ja mitmekesistamisele, uute toodete ja teenuste väljatöötamisele, rahvusvahelise ja siseriikliku koostöö arendamisele ning Kesk-Eesti kui soodsa strateegilise asukohaga tegevuspiirkonna heaks tööle panemisele. Üldine eesmärk on tugevustele tuginedes elavdada tegevuspiirkonna majandust läbi ettevõtluse arendamise ja mitmekesistamise. **TÖÖKOHAD JA ETTEVÕTLUS TAGAVAD PIIRKONNA JÄTKUSUUTLIKKUSE!**

Tugevustele tuginedes vähendame ohtude mõju:

Omanäolised piirkonna tuntust suurendavad sündmused, soov tutvustada piirkonna tänapäevast ja pärimuskultuuri ning uute ettevõtete tekkimine kutsuvad tihedale koostööle nii vananeva elanikkonna, potentsiaalsed lahkumist plaanivad inimesed, töötud kui ka noored, et üheskoos arendada tegevuspiirkonda tugevamaks, elujulisemaks ja atraktiivsemaks. Üldine eesmärk on tugevustele tuginedes ergutada tegevuspiirkonna elanikke, hoogustada neid ennast täiendama, vastu võtma uusi väljakutseid ning motiveerida inimesi koostööd tegema. Olemasoleva inimressursi arendamine vähendab oluliselt ohtude mõju tegevuspiirkonnale, sh elanike lahkumist tegevuspiirkonnast – **HOIAME OMASID!**

Võimalustest lähtuvad tegevused nõrkuste vähendamiseks:

Väga hea strateegiline asukoht Kesk-Eestis, tegevuspiirkonda läbivad mitmed suured maanteed, tugevad ja pikaajalised traditsioonid põllumajanduses, puhas ning puutumatu loodus, kohaliku tooraine väärindamine ja ettevõtluse mitmekesistamine toetavad elustiili- ja pereettevõtluse arendamist, inimeste aktiivset osalemist ühiskondlikus elus ja kohaliku majanduselu arengus, puuduolevate kogukonnateenuste pakkumist ka ettevõtlusvormina ning tegevuspiirkonnas elavatele inimestele ümber- ja täiendõppe korraldamist. Rahvusvaheline ja siseriiklik koostöö aitab kaasa kogukonna inimeste ja ettevõtjate koostöövõrgustike tekkimisele ning üldisele koostöövajaduse tunnetamisele. Üldine eesmärk on võimalustest lähtuvalt vähendada inimeste passiivsust ja kutsuda kohalikke inimesi üles koostööd tegema. Panna inimesed vastutama enda heaolu eest kogukonnas, mitte aga lootma sellele, et keegi teine tuleb ja nende vajaduste eest hoolt kannab. Kogukondliku vastutuse võtmine minimaliseeriks oluliselt ohtude mõju. **KOOS OLEME TUGEVAMAD!**

Strateegilised valikud piirkonna arenguks:

1. Ettevõtluse arendamine ja mitmekesistamine
2. Kohaliku tooraine väärindamine
3. Rahvastiku väljarände peatamiseks töökohtade loomine, elukeskkonna parendamine, inimeste sidustamine kogukonnaga
4. Aktiivsete inimeste koolitamine, motiveerimine, toetamine, julgustamine
5. Kõrgespalgaliste töökohtade loomine – ettevõtluse toetamine, riigiasutuste maale toomine, tööstusettevõtete piirkonda loomine/toomine
6. Perega ajaveetmise kohtade rajamine
7. Elamispiindadega seotud probleemide lahendamine – üüripindade ehitamine, renoveerimine
8. Aktiivsete inimeste tunnustamine – programm „Hoiame omasid!“
9. Võrgustumine, koostöö, ühistegevused

5. Strateegia 2015–2020

5.1. Visioon ja eesmärgid

Lõuna-Järvamaa on meeldiva elu- ja ettevõtluskeskkonnaga elujõuline maa-piirkond, mille rikkuseks on õnnelikud ning koostööd väärtustavad inimesed.

Tegevuspiirkonna külad, alevikud ning piirkonna keskuseks olev Türi linn pakuvad peredele väga erinevaid, nende soovidest lähtuvaid elamisvõimalusi. Elukeskkonnale lisavad looduslike olude kõrval väärtust huvipakkuvad võimalused eneseharimiseks ja vaba aja tegevusteks. Ettevõtluses on toimunud arengud – tänapäevaste trendide ärakasutamise toel on juurde tekkinud uudseid, just maapiirkondadesse sobivaid töökohti, tööaliste inimeste väljavool on vähenenud. Suurimaks rikkuseks kõige selle juures on kokkuhoidev kogukond, mis koosneb õnnelikest ehk tervetest, haritud, ettevõtlikest ja aktiivsetest inimestest.

Strateegia üldine eesmärk

Lähtudes Euroopa Liidu ühtse põllumajanduspoliitika rakendamise raames antavast maaelu arengu toetuse eesmärkidest (Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 1305/2013, artikkel 4) on tegevuspiirkonna arengustrateegia üldiseks eesmärgiks:

Aidata kaasa Lõuna-Järvamaa majanduse ja kogukondade tasakaalustatud territoriaalse arengu saavutamisele, sealhulgas tööhõive säilitamisele ja töökohtade loomisele.

Strateegia prioriteedid ja eesmärgid

Tulenevalt visioonist ja üldisest eesmärgist, lähtudes strateegia koostamise käigus väljaselgitatud piirkonna vajadustest ning arvesse võttes eelmise perioodi kogemusi on MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu määratlenud järgnevateks aastateks kaks prioriteetsset valdkonda:

1. Kogukondade elujõulisuse säilitamine ja suurendamine.
2. Majanduse mitmekesistamine ja ettevõtete konkurentsivõime kasv.

... ning sõnastanud eesmärgid olulisuse järjekorras:

Eesmärgid:

1. Lõuna-Järvamaa külad ja kogukonnad on elujõulised – seal on tegusad inimesed ning aktiivses eas elanikkonna juurdekasvu toetav elu- ja töökeskkond.
2. Piirkonna ettevõtluskeskkond on kaasaegne, tänapäevaste majandusliikide (heaolu-, loome-, hõbemajandus jms) arendamise toel on suurenenud kodulähedaste töökohtade arv, piirkonda rikastavad kohalikud tooted ja teenused.
3. Lõuna-Järvamaa on tasakaalustatud arenguga piirkond.

**KÕIGE OLULISEMAKS
VÄÄRTUSEKS ON
INIMENE NING PIIRKONNA
ARENGU ALUSTALADEKS
ON ENESETEOSTUST
VÕIMALDAVAD TÖÖ-
KOHAD, ÜHTNE KOGU-
KOND JA KOOSTÖÖ.**

5.2. Strateegia integreeritud ja uuendusliku olemuse kirjeldus

Lõuna-Järvamaa tegevuspiirkonna strateegia on üles ehitatud integreeritult. Väljatöötatud prioriteedid ja meetmed põhinevad teostatud uuringutel, tegevuspiirkonna SWOT analüüsil ning kitsaskohtade kaardistamisel. Prioriteedid ja eesmärgid täiendavad üksteist ning moodustavad strateegilise terviku kõige kõrgema eesmärgi – visiooni – saavutamiseks. Strateegia on sidus Järvamaa arengustrateegiaga, selle kaudu omakorda ka Järvamaa ning sealhulgas Lõuna-Järvamaa omavalitsuste arengukavadega. Strateegia arvestab vabariiklike ning Euroopa Liidu arengukavade ja LEADER-meetme eesmärkidega ning aitab kaasa nende rakendumisele.

Tegevusgrupp on määratlenud kaks prioriteetset valdkonda ja kolm eesmärki, mille saavutamist toetavad neli LEADER lähenemise printsiibile vastavat integreeritud ja mitut valdkonda hõlmavat meetet. Eri meetmetest on võimalik toetust taotleda nii ettevõtjatel ja kohalikel omavalitsustel kui ka mittetulundusühendustel. Sellega luuakse võimalus saavutada ulatuslikumat mõju. Viies meede, mille eesmärgiks on tegevuspiirkonna üldine tasakaalustatud areng ning mis toetab erinevaid arendustegevusi, sh piirkonnasisest ja piirideülest koostööd, on taotlemiseks tegevusgrupile endale.

Strateegia uuenduslikkusest annavad tunnistust tuginemine läbiviidud uuringute ja analüüside tulemustele, koolinoorte oluliselt ulatuslikum kaasamine ettevalmistavas perioodis, lõppenud perioodi strateegia käigus omandatud kogemuste rakendamine, eelmisel perioodil erinevate meetmete „Ettevõtlus“ ja „Turism“ koondamine ühte meetmesse, käsitletud ettevõtluse tulemuslikkuse mõõdetavuse näitajate konkreetsem määratlemine, meetmete eripära arvestavate hindamiskriteeriumite väljatöötamine ning uuenduslike IKT lahenduste kasutuselevõtmine.

6. Kogukonna kaasamise protsess

Piirkonna arengustrateegia kavandamisel peeti ka uuel perioodil esmatähtsaks välja selgitada kohaliku elanikkonna arvamus probleemkohtadest ning vajadustest. Selleks viidi ajavahemikus aprill kuni oktoober 2014 elanike hulgas läbi ankeetküsitlus.

www.koostookogu.ee/images/stories/dok/2015/Strateegia_kysitluse_kokkuvote.pdf

Küsimustiku koostamisel lähtuti soovist välja selgitada kõigi kolme omavalitsuse erinevate vanusegruppide esindajate hinnangud piirkonna tänasele mainele, samas küsiti ka ettepanekuid arendustegevuste osas. Kui eelmist perioodi ettevalmistav TNS Emori poolt koostatud ankeetküsimustik keskendus peamiselt täisealisele elanikkonnale, uurides muuhulgas ka elanikkonna valmisolekut koos tegutseda ning kohalikule arengule ise kaasa aidata, siis käesoleva perioodi küsitlus pööras erilist tähelepanu piirkonna noortele ning kooliealisele elanikkonnale. Ankeedid saadeti kõigisse tegevuspiirkonna koolidesse ning jälgiti, et vastajateks oleksid võimalikult erinevas vanuseastmes lapsed ja noored. Selle sihtgrupi vajaduste rahuldamine võib eduka elukeskkonnapoliitika kujundamisega lähitulevikus rahvastikuväljavaadet mõnevõrra parandada.

Ankeetküsitlusele lisaks toimusid ettevalmistaval perioodil tegevusgrupi liikmetele mitmed strateegiaseminarid, mõned neist 2-päevastena. 2014. a novembris toimus seminar Pärnus ja 2015. a aprillikuus Metsajöel. 2015. a jaanuaris toimus LEADER talveseminar Rakveres „Maanoored ja ettevõtlikkus tegevuspiirkonna 2020 strateegias“. Seminar viidi läbi koostöös Järva Arengu Partnerite, Arenduskoja, PAIK-iga.

www.koostookogu.ee/images/stories/dok/2015/Strateegia_kokkuvote_Parnu_seminarist.pdf

Võrreldes eelmise perioodi ettevalmistamisega oli liikmete, sh piirkonna ettevõtjate osalusprotsent taolistel seminaridel üllatavalt kõrge. Piirkonna avalikkuse kaasamiseks toimusid kõigis kolmes vallas ideerünnakud ehk nn külakoosolekud. Türi vallas korraldati neid kolm – kaks maapiirkonnas, üks Türi linnas.

www.koostookogu.ee/images/stories/dok/2015/Strateegia_kokkuvote_Metsajoe_seminarist.pdf

Käesoleva strateegia koostamisel vastas ankeetküsitlustele 330 kohalikku elanikku ja ettevõtjat ning strateegia seminaridel ja külakoosolekutel osales 179 tegevuspiirkonna elanikku. **Kokku osales strateegia koostamisel 509 kohalikku elanikku** kõikidest tegevusgrupi omavalitsustest.

www.koostookogu.ee/images/stories/dok/2015/Strateegia_kokkuvote_kylakoosolekutest.pdf

Lisaks telliti mittetulundusühingult Teo Koda piirkonna arengustrateegia koostamiseks mitmed uuringud. Kohalikku kogukonda kaasas neist üks: „Lõuna-Järvamaa ettevõtete järgmise 2-5 aasta tööjõuvajadus“, mille teostamisel küsitleti 26 tegevuspiirkonnas tegutsevat ettevõtet.

www.koostookogu.ee/images/stories/dok/2015/Strateegia_EV_toojou-vajaduseuuring.pdf

7. Strateegia elluviimise tegevuskava

Strateegiliste eesmärkide saavutamist toetab kokku viis LEADER lähenemise põhimõtet järgivat meedet.

7.1. Meetmete valiku üldine põhjendus

Arendamist vajavad valdkonnad sarnanevad käesolevas strateegias põhimõtteliselt eelmisele strateegiale, küll on aga muutunud rõhuasetused. Perioodil 2008-2014 olid võrreldes muu ettevõtlusega soodsamas olukorras turismiettevõtjad – vaatamata asjaolule, et turism on üks paljudest ettevõtlusharudest, oli turismi arendamisele suunatud eraldi meede. Samuti olid elukeskkonna investeringute ning pehmete tegevuste projektid ühes ja samas meetmes - sarnaste hindamiskriteeriumite põhjal oli neid keeruline hinnata.

Käesolevas strateegias käsitletakse kõiki ettevõtlusvaldkondi ühes meetmes. Eriliselt keskendutakse ettevõtete konkurentsivõime kasvatamisele, tänapäevaste majandusliikide arendamisele ning uute kohalike toodete-teenuste väljatöötamisele. Eraldi meede on küla arengule, sealhulgas nn pehmetele projektidele ning piirkonna arenduse ehk tegevusgrupi enda eestvedamisel elluviidavatele koostööprojektidele.

Lähtuvalt strateegia prioriteetidest „Kogukondade elujõulisuse säilitamine ja suurendamine“ ning „Majanduse mitmekesistamine ja ettevõtete konkurentsivõime kasv“ rakendatakse Lõuna-Järvamaa koostöökoogu tegevuspiirkonna strateegia elluviimiseks kolme meedet, sealhulgas jagunevad meetmed 1 ja 2 omakorda kaheks alameetmeks.

PRIORITEET 1. KOGUKONDADE ELUJÕULISUSE SÄILITAMINE JA SUURENDAMINE

Meede 1.1. Tegusad inimesed ja elujõuline kogukond

Meede 1.2. Atraktiivne elukeskkond ja kogukonnateenused

PRIORITEET 2. MAJANDUSE MITMEKESISTAMINE JA ETTEVÕTETE KONKURENTSIVÕIME KASV

Meede 2.1. Tänapäevane ettevõtluskeskkond

Meede 2.2. Kohalikud tooted ja turundus

Meede 3. Siseriiklik ja rahvusvaheline koostöö (strateegiaülene meede, mis lähtub mõlemast arenguprioriteedist).

7.2. Strateegia meetmed

PRIORITEET 1. – Kogukondade elujõulisuse säilitamine ja suurendamine

MEETME NIMI: 1.1 Tegusad inimesed ja elujõuline kogukond

MEETME RAKENDAMISE VAJADUS:

Nagu kogu Järvamaal, nii on ka Lõuna-Järvamaal trend elanike arvu vähenemisele. Vähenev elanikkond põhjustab maapiirkonna hääbumist, teenuste vähenemist ning nende kvaliteedi langust, tööjõu vähenemine takistab ettevõtluse arengut. Jätksuutliku elu säilitamiseks külades on vajalikud tegevused, mis aitavad pidurdada elanike väljarännet või soodustada sisserännet ning võimaldavad elanikkonnale mitmekülgset eneseteostust.

Lõuna-Järvamaa peamine arengutegur on sotsiaalne kapital – et oleks piisavalt toimekaid inimesi, kes teevad mõjusat koostööd. Arvestades teiste piirkondade (eriti linnade) kogemusi, on oluline saada kogukonna aktiivtuumikusse täiendavate eestvedajate rolli 25-39aastaseid. Tegevuspiirkonna arengu olulisteks võtmesõnadeks on ühis- ja koostöö, mis tekitab efektiivsemat ressursikasutust ning suuremat kokkukuuluvustunnet.

Oluline on ka elukeskkonna teadlik kujundamine ja kuvamine nutika, looduspuhta, sotsiaalselt ja majanduslikult aktiivse Tallinna eeslinnalise piirkonnana koos oma oluliste eelistega (odavamad eluaseme soetamise kulud, peresõbralik elukeskkond jne).

Kokkuvõttes on oluline panustada noorte väljarände peatamise, piirkonna kultuuripärandi ning traditsioonide hoidmisesse, edasiarendamisse ja eksponeerimisse ning ühistevõttesse.

MEETME EESMÄRK:

Lõuna-Järvamaa tegevuspiirkonna elanikud (eelkõige noored) on piirkondlike maineürituste korraldamise ning eakohaste eneseteostusvõimaluste kaudu tugevamalt kodukohaga seotud. Kohalik kultuuripärand on säilitatud ja laialdaselt eksponeeritud. Koostöö maapiirkonnas on tugevnenud.

Eelistatud on noortele suunatud projektid, kogukonnaalgatuse projektid, projektid, mis toetavad kohaliku inimkapitali arendamist, koostöövõrgustike tekkimist või nende töö aktiviseerimist, uudsete lahenduste rakendamist.

TOETATAVAD TEGEVUSED:

- ♦ ühistevõttesse korraldamine, huvitegevuse võimaldamine, uuenduslike huviringide käivitamine, ettevõtlikkuse ergutamine, õppe- ja ideereiside korraldamine, mainekujundusprojektide teostamine, sh piirkonna eripära tutvustavate sündmuste korraldamine, piirkondlike arengudokumentide väljatöötamine jms (nn „pehmed“ projektid);
- ♦ investeeringud kultuuripärandi säilitamiseks, arendamiseks ja esitlemiseks, sh kohalik käsitöö, rahvariided, piirkonda tutvustavad trükised jms;
- ♦ noorte algatused ja noorte teostatavad projektid

* Konkreetseid abikõlblikke tegevusi kirjeldatakse täpsemalt rakenduskavas.

* Mitteabikõlblike kulude osas järgitakse LEADER määruses kehtestatud nõudeid.

MEEDE PANUSTAB: Maaelu Arengu Euroopa Põlumajandusfondi (EAFRD) prioriteeti 6B, artiklid 20 ja 35.

TOETUSE SAAJAD: MTÜ, SA, KOV, Eesti Piimandusmuuseum

NÕUDED TAOTLEJALE: Taotleja peab tegutsema KTG piirkonnas.

ABIKÕLBLIKKUSE KRITERIUMID: Artikkel 20 võimaldab soetusi ja investeeringuid, artikkel 35 puhul on abikõblilikud ainult ühisprojektid.

TOETUSMÄÄRAD JA –SUMMAD: Toetuse määr kuni 90% projekti abikõblilikest kuludest. Toetussumma ühe projekti kohta 1000 - 9999 €; ühisprojektide puhul 1000 - 30 000 €.

STRATEEGIA TÄITMISE INDIKAATORID JA SIHTTASEMED:

MÕÕDIKUD:	SIHTTASEMED:
Toetust saanud projektide arv, sh ühisprojektide arv	60/30
Käivitatud uuenduslike huviringide arv, sh noorte huviringide arv	10/5
Regulaarselt toimuvate mainekujunduslike suurürituste arv	8
Uute ühisalgatuste arv, sh noortele suunatud ühisalgatuste arv	10/5
Uute või parendatud kultuuripärandi tutvustamist toetanud projektide arv	30
Noorte algatuste osakaal (%) teostatud projektidest	5
Tekkinud erinevate koostöövõrgustike arv	12

MEETME NIMI:

1.2 – Atraktiivne elukeskkond ja kogukonnateenused

MEETME RAKENDAMISE VAJADUS:

Kuigi paljud kohalikud noored näevad oma tulevase elukohana Tallinna või Tartut, on noorte hulgas ka neid, kes tunnustavad oma kodukohta kui eluks meeldivat ning pere-loomiseks turvalist piirkonda. Üha rohkem on peresid, kellele üleüldine linnastumine ei sobi ning kes otsivad uut elukohta just maale. Lõuna-Järvamaa üheks plussiks on võimalus leida elukoht nii tiheasustuses (väikelinnas või alevikus) kui ka hajakülades või metsades, siiski aga mõistlikul kaugusel teenustest. Elukohavalikul saavad tänapäeval teenuste kättesaadavuse kõrval üha enam määravaks vaba aja veetmise ning enesearendamise ja -teostamise võimalused. Sellest lähtuvalt on oluline panustada peresõbraliku elukeskkonna loomisesse ning eluks vajalike teenuste kättesaadavuse suurendamisesse.

MEETME EESMÄRK:

Lõuna-Järvamaa on väärt paik elamiseks, üha enam on piirkonda tagasi tulijaid või siia uue kodu rajajaid. Eluks vajalikud teenused on kättesaadavad.

Eelistatud on noortele suunatud tegevused ning projektid, mis toetavad kohaliku inimkapitali arendamist või uudsete/nutikate lahenduste rakendamist kohalike ressursside kasutuseks/taaskasutuseks.

TOETATAVAD TEGEVUSED:

- ♦ elukeskkonna kaasajastamine, sh lõpptarbijatele suunatud internetiühenduse (lairibaühenduse) loomine külades; investeeringud turvalisuse suurendamiseks; veekogude kallasalade avamine avalikes huvides jms;

- ♦ vaba aja tegevuste ning enesearendusvõimaluste loomine ja täiendamine, sh teemamuuseumide tegevuskeskkonna kaasajastamine jms;
- ♦ kogukonnateenuste¹ väljatöötamine ja arendamine, sh turvalisuse suurendamine; noortele peredele trendikate teenuste pakkumine; uudsete lahenduste leidmine maapiirkondade elanike liikumise koordineerimiseks, teenused ratastel, taas- või uuskasutus kohalikul tasandil jms

¹ vt täpsemalt leheküljelt 6 – Mõistete selgitus

* Konkreetseid abikõlblikke tegevusi kirjeldatakse täpsemalt rakenduskavas.

* Mitteabikõlblike kulude osas järgitakse LEADER määruises kehtestatud nõudeid.

MEEDE PANUSTAB: maaelu arengu Euroopa Põllumajandusfondi (EAFRD) prioriteetidesse 6A, 6B ja 6C, artiklid 20 ja 35.

TOETUSE SAAJAD: MTÜ, SA, KOV, tegevuspiirkonnas tegutsev mikro- ja väikeettevõtete määratlusele vastav äriühing, füüsilisest isikust ettevõtja, Eesti Piimandusmuuseum

NÕUDED TAOTLEJALE: Taotleja peab tegutsema KTG piirkonnas.

ABIKÕBLIKKUSE KRITERIUMID: Kõik investeeringud jäävad LJKK tegevuspiirkonda. Ei toetata külamajade rajamist. Artikkel 35 puhul on abikõlblikud ainult ühisprojektid. Toetuste eraldamisel jälgitakse vähese tähtsusega abi reegleid.

TOETUSMÄÄRAD JA -SUMMAD: Toetussumma ühe projekti kohta 2 000 – 60 000 €.

- ♦ Toetuse määr mittetulundusühingule, sihtasutusele, kohaliku omavalitsuse üksusele ja Eesti Piimandusmuuseumile kuni 90% toetatava tegevuse või investeeringuobjekti abikõlblikest kuludest.
- ♦ Toetuse määr ettevõtjale kuni 90% toetatava tegevuse või investeeringuobjekti abikõlblikest kuludest, kui projekt on heaks kiidetud kohaliku tegevusgrupi üldkoosoleku otsusega või kui on tegemist Internetiühenduse juurdepääsuvõrkude rajamisega.
- ♦ Projektitoetuse määr ettevõtjale kuni 60% tegevuse või investeeringuobjekti abikõlblikest kuludest.

STRATEEGIA TÄITMISE INDIKAATORID JA SIHTTASEMED:

MÕÕDIKUD:	SIHTTASEMED:
Toetust saanud projektide arv, s.h. ühisprojektide arv	50/10
Kaasajastatud elukeskkonnaga asulate (külade, alevike) arv	20
Uute enesearendamiseks ja vaba aja tegevusteks loodud rajatiste/võimaluste arv	25
Maaelanike arv, kes saavad kasu uutest või täiustatud teenustest/taristust	8 000
Uute toimivate kogukonnateenuste arv	10
Piirkonda elama asunud uute perede arv	25
Vanuserühma 15-44 eluaastat elanike arv perioodi lõpuks (seisuga 01.01.14 3944 inimest, Järvamaa prognoos miinus 15%)	3 600

Prioriteet 2. Majanduse mitmekesistamine ja ettevõtete konkurentsivõime kasv

MEETME NIMI: 2.1 – Tänapäevane ettevõtluskeskkond

MEETME RAKENDAMISE VAJADUS:

Tegevuspiirkonna suurimaks probleemiks on sobivate ning tasuvate töökohtade vähesus, mis omakorda tingib inimeste tööle liikumise piirkonnast välja, halvematel juhtudel kogu perega töökohtadele lähemale kolimise. Ostujõuliste tarbijate või klientide vähesus muudab ebakindlaks olemasolevate ettevõtete jätkusuutlikkuse ning ei soodusta uute ettevõtete tekkimist.

MEETME EESMÄRK:

Tänapäevastest vajadustest lähtuv ettevõtluskeskkond, uudsed -valdkonnad ning paindlikud töömeetodid on võimaldanud rohkem kodulähedasi töökohti ja elanikkonna suuremat tööga hõivatust.

MEEDE PANUSTAB Maaelu Arengu Euroopa Põlumajandusfondi (EAFRD) prioriteetidesse 1A, 1B, 1C, 2A, 3A, 5B, 5C, 6A, 6B ja 6C, artiklid 17 ja 19.

TOETATAVAD TEGEVUSED: kaugtöö töökohtade ning kaugtöökeskuste arendamine, sihtturgude põhise turismi (nišiturismi) arendamine, keskkonnasäästlike lahenduste kasutuselevõtmine, töökeskkonna parendamine, ettevõtete arenguks vajalike masinate ja seadmete soetamine.

Konkreetseid abikõlblikke tegevusi kirjeldatakse täpsemalt rakenduskavas. Mitteabikõlblike kulude osas järgitakse LEADER määruses kehtestatud nõudeid.

TOETUSE SAAJAD: Tegevuspiirkonnas tegutsev mikro- ja väike-ettevõtete määratlusele vastav äriühing ja füüsilisest isikust ettevõtja, MTÜ, SA, KOV.

NÕUDED TAOTLEJALE: Taotleja peab tegutsema KTG piirkonnas. Taotleja peab olema tegutsenud vähemalt 6 kuud.

ABIKÕLBLIKUSE KRITERIUMID: Investeeringud peavad jääma LJKK tegevuspiirkonda. Ei rahastata ettevalmistavaid ja poolikuid projekte – plaanitav investeering peab olema jätkusuutlik ilma järgneva toetuseta.

TOETUSMÄÄRAD JA –SUMMAD: Toetuse määr kuni 60% projekti abikõlblikest kuldust. Toetussumma ühe projekti kohta 1 000 – 65 000 eurot

STRATEEGIA TÄITMISE INDIKAATORID JA SIHTTASEMED:

MÕÕDIKUD:	SIHTTASEMED:
Toetust saanud projektide, sh noorte ettevõtete/ettevõtjate projektide arv	45/32
sh.turismi arendamisele suunatud projektide arv	10
Kasutusele võetud uudsete teenuste arv	5
Loodud töökohtade arv	20
Kaasajastatud töökohtade arv	20
Kasutusele võetud keskkonnasäästlike lahenduste arv	5
Vähemalt 10% müügitulu kasvu saavutanud ettevõtete arv	20

Arenguvõimaluseks on ettevõtluse arendamine ja mitmekesistamine, ettevõtlikkuse ergutamine, sh töökohtade loomisega seotud algatuste soodustamine, kaugtöö töökohtade arendamine jms.

Eelistatud on uuenduslikud või arenguhüpet võimaldavad projektid ning projektid mis viiakse ellu noorte ettevõtete/ettevõtjate poolt, loovad uusi töökohti, suurendavad lisandväärtust, toetavad kohaliku inimekapitali arendamist.

MEETME NIMI: 2.2 – Kohalikud tooted ja turundus

MEETME RAKENDAMISE VAJADUS

Piirkonnas puuduvad omanäolised tooted ja teenused, puudub piirkonna kaubamärk. Arenenud on primaarsektor, vähem tegeletakse ümbertöötlemise ja kohaliku tooraine väärindamisega. Vaatamata asjaolule, et piirkonnas napib töökohti, jääb ettevõtjatel sageli puudu just vajalike oskustega tööjõust. Kuigi ühisturundus oleks oluliselt ressursisäästlikum, tegeleb iga väikeettevõtja klientide leidmisega tavaliselt ise. Arenguvõimaluseks on valdkonnas kohaliku tooraine kohapealne väärindamine (toorainest lõpp-produktini), väiketootjatele alternatiivsete lisategevuste leidmine, turundusalane koostöö, ühisturunduseks koostöövõrgustike loomine ning töötajate täiend- ja ümberõpe.

MEETME EESMÄRK:

Piirkonnas on suurenenud kohalikust eripärast lähtuva ettevõtluse osakaal; kohaliku eluolu rikastavad uued tooted ja teenused; ettevõtluse arengut toetab täienenud teadmiste ja vajalike oskustega tööjõud ning oskuslik ühisturundus, laienemine uutele turgudele on suurendanud ettevõtete konkurentsivõimet.

Eelistatud on projektid, mis toetavad uudsete toodete ja teenuste väljatöötamist, piirkonna eristumist, töökohtade loomist, koostöövõrgustike arendamist, uudsete/nutikate lahenduste rakendamist kohalike ressursside kasutuseks/taaskasutuseks.

MEEDE PANUSTAB Maaelu Arengu Euroopa Põlumajandusfondi (EAFRD) prioriteetidesse 1A, 1B, 1C, 2A, 3A, 5B, 5C, 6A, 6B ja 6C, artiklid 14, 17, 19 ja 35.

TOETATAVAD TEGEVUSED: kohaliku tooraine väärindamine; kohaturundustoodete ning uudsete toodete ja teenuste väljatöötamine; loomemajanduse, elulaadiettevõtluse ja trendika tootmise (lamba-, kitsekasvatus jne) arendamine; alternatiivpõllumajanduse laiendamine; nišiturismi arendamine (jahi-, loodus-, talu-, farmi- jne -turism); ühisturunduslike tegevuste (üritused, kampaaniad) korraldamine, messidel osalemine; katseprojektide elluviimine, töötajate koolituste (ümberõpe, kutsealane täiendõpe, ettevõtluskursused, motivatsioonikoolitused, meistrite kool) ning õppereiside, sh kogemuste vahetuse korraldamine, klastrite ja võrgustike loomine; pakettide väljatöötamine; kohaliku tasandi müügiarendustegevus lühikeste tarneahelate ja kohalike turgude arendamiseks.

TOETUSE SAAJAD: Tegevuspiirkonnas tegutsev mikro- ja väike-ettevõtete määratlusele vastav äriühing ja füüsilisest isikust ettevõtja, KOV, MTÜ, SA, Eesti Piimandusmuuseum

NÕUDED TAOTLEJALE: Taotleja peab tegutsema KTG piirkonnas.

ABIKÕLBLIKKUSE KRITERIUMID: Investeeringud peavad jääma LJKK tegevuspiirkonda. Artikli 14 alusel võimaldatakse toetust saada MTÜ-del eeldusel, et kasusaajateks on juriidilised isikud, mitte üksikisikud või kogukond. Artikkel 35 puhul on abikõblilikud ainult ühisprojektid

TOETUSMÄÄRAD JA –SUMMAD: Toetussumma ühe projekti kohta 1 000 – 30 000 eurot;

Projektitoetuse määr äriettevõtetal kuni 60% projekti abikõbllikest kuludest, teistel taotlejatel kuni 90% toetatava tegevuse abikõbllikest kuludest, kui projektis kavandatud tegevused ei ole suunatud ettevõtluse arendamiseks.

* Konkreetseid abikõbllike tegevusi kirjeldatakse täpsemalt rakenduskavas.

* Mitteabikõbllike kulude osas järgitakse LEADER määruses kehtestatud nõudeid.

STRATEEGIA TÄITMISE INDIKAATORID JA SIHTTASEMED:

MÕÕDIKUD:	SIHTTASEMED
Toetust saanud projektide arv, sh ühisprojektide arv	40/8
Välja töötatud uudsete toodete/teenuste arv, sh uute turismitoodete/-teenuste arv	26/18
Kohalikust eripärast lähtuvate toodete/teenuste arv	8
Loodud töökohtade arv	10
Loodud ettevõtjate võrgustike arv	5
Käivitunud tegevusega uute ettevõtete arv	15
Toimunud ettevõtlusalaste koolituste arv	4
Koolituse läbinud osalejate koguarv	60
Ühisturunduse tulemusena saadud kontaktide ja tellimuste hulk	75

MEETME NIMI: **Meede 3 – Rahvusvaheline ja siseriiklik koostöö**

MEETME RAKENDAMISE VAJADUS:

Rahvusvaheline ja siseriiklik koostöö aitab kaasa kogukonna ja ettevõtjate koostöövõrgustike tekkimisele ning üldisele koostöövajaduse tunnetamisele. Koostööprojektide peamiseks väärtuseks on teadmiste ja kogemuste vahetus ja kasv.

MEETME EESMÄRK:

Järjepidev arendustegevus rahvusvahelise ja siseriikliku koostöö kaudu on suurendanud tegevuspiirkonna konkurentsivõimet.

MEEDE PANUSTAB: Maaelu Arengu Euroopa Põlumajandusfondi (EAFRD) prioriteetidesse 1A, 1B, 1C, 3A, 6A, 6B, artikkel 44.

KOOSTÖÖVALDKONDADEKS on ühiskoolitused ja –sündmused kogukonna elavdamiseks ning piirkonna kohaturunduseks; koostöövõrgustikud; koostööportaali edasiarendamine; koostööprojektid välispartneritega; Järva-Rapla piirkonna eripära teemaarendus; lühikeste tarneahelate ja kohaliku toidu võrgustike arendus; avatud ettevõtted, sh vastavad võrgustikud.

RAHVUSVAHELIST KOOSTÖÖD kavandatakse mõne Euroopa tegevusgrupiga, kellel on LJKK tegevuspiirkonnale sarnased arengueesmärgid. Koostöö eesmärgiks on sarnaste probleemide teadvustamine, probleemidele lahenduste leidmine, piirkonna tuntuse suurendamine, turismi soodustamine ning külastajate arvu kasvatamine.

RIIGISESE KOOSTÖÖPIIRKONNA moodustavad Kesk-Eestis tegutsevad kohalikud tegevusgrupid – MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu (lühend tabelis L-J), MTÜ Järva Arengu Partnerid (JAP), MTÜ Arenduskoda (AK), MTÜ Pandivere Arendus- ja Inkubatsioonikeskus (PAIK), MTÜ Jõgevamaa Koostöökoda (Jõgeva) ning MTÜ Raplamaa Partnerluskogu (Rapla).

Riigiseste koostööprojektide kaardistus

	Tegevusgrupp Teema, projektiidee	L-J	JAP	AK	PAIK	Jõgeva	Rapla
1	Ühised konverentsid, seminarid, valdkondlikud kogemustevahetused (loomemajandus, noored jm). Eesmärk on koostööst tuleneva sünergia rakendamine uute ideede genereerimiseks ja elluviimiseks: Jämeda rahvusvaheliste konverentside ja talveseminaride traditsiooni jätkamine. Uuenduslikud on teemaatilised seminarid ja huvigruppide (aiandus, jahindus, käsitöö jms) ideereisid. * Kultuuritraditsioonide säilitamine ja uute traditsioonide käivitamine seoses EV 100 tähistamisega 2018. aastal	x	x	x	x		
2	Avatud talud ja ettevõtted. Eesmärk on tutvustada piirkonnas tegutsevaid talusid, ettevõtteid ja nende toodangut, arendada loomemajanduse valdkonnas käsitöökodasid kui turismiobjekte ning vastavaid võrgustikke. Tutvustada ettevõtete edulugusid, siduda need noorte kutsevalikuga koostööks Järvamaa kutsehariduskeskusega.	x	x			x	
3	Järvamaa päevad väljaspool piirkonda ja osalemine suurüritustel. Eesmärk on tutvustada Järvamaal toodetut ning pakkuda ettevõtjatele otsekontaktide loomise võimalust. Võimaluseks on analoogsete ürituste läbiviimine piirkonna omavalitsuste sõprusvaldades ning koostöö arendamine teiste tegevusgruppidega korraldades teemaatilisi näitusi ja müüke (käsitöö, aiasaadused varasuvel ja sügisel, hoidised jms)	x	x				
4	Järva-Rapla piirkonna eripära – südamaa - teemaarendus. Eesmärk on Süda-Eesti kui piirkonna ühine turundus. Järva- ja Raplamaa on ainukesed maakonnad, kellel pole ei maa- ega vee välispiiri. Ideeks on arendada välja Kesk-Eesti tunnusmärki, siduda seda mõisaturismi ja kohaliku toidu teemaga, aga ka Järvamaa Koostööportaali arendusega.	x	x				x
5	Türi-Tamsalu matkatee väljaarendamine. Eesmärk on välja arendada mitut maakonda läbiv matkarada (sh jalgrattatee, jalgrataste laenuuspunktid, viidastamine, matkatee lähiobjektide kaardistamine) ja huviväärsuste pakujate koostöövõrgustikke	x	x		x		
6	Piirkonna toidutootjate võrgustiku arendused (lühike tarneahel, OTT jm). Eesmärk on arendada kohalike toidutootjate koostööd, reklaamida ühiselt piirkonnas toodetut ja leida turustusvõimalusi piirkonnas, kaugemal ja ka lähivälismaal.	x	x	x			x
7	Noorte ettevõtlikkuse arendamine. Eesmärk on arendada noorte vaba aja tegevusi ning karjääri ja tööelu võimalusi, korraldada ettevõtlusõpet noortele ja noortega tegelevatele inimestele, ühisüritusi ja -tegevusi lastevanematele, teemalaagreid, konverentse, seminare, noortekodasid jne.	x	x				

TOETUSE SAAJA: MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu

TOETUSMÄÄRAD JA -SUMMAD: Toetuse määr kuni 90%, rahvusvahelise koostööprojekti ettevalmistav toetus kuni 100% projekti abikõlblikest kuludest. Toetussumma ühe projekti kohta 2 000 – 100 000 eurot.

ABIKÕLBLIKKUSE KRITERIUMID: Vastavalt koostöö taotluste menetlemise korrale ei läbi Lõuna-Järvamaa koostöökogu koostöö taotlus hindamisprotsessi. Taotluse kinnitab üldkoosolek ja rahastamisotsuse teeb PRIA.

STRATEEGIA TÄITMISE INDIKAATORID JA SIHTTASEMED:

MÕÕDIKUD	SIHTTASEMED
Siseriiklike LEADER koostööprojektide arv	8
Siseriiklikus LEADER koostöös osalevate tegevusgruppide arv	6
Rahvusvaheliste LEADER koostööprojektide arv	2
Rahvusvahelises LEADER koostöös osalevate tegevusgruppide arv	5
Ürituste/õppereiside arv	15
Üritustel/õppereisidel osalejate arv	215

* Konkreetseid abikõlblike tegevusi kirjeldatakse täpsemalt rakenduskavas.

* Mitteabikõlblike kulude osas järgitakse LEADER määruses kehtestatud nõudeid.

8. Strateegia rakendamise juhtimine ja seire

8.1. Tegevusgrupi suutlikkuse kirjeldus

Tegevuspiirkonna kogukonna juhitud kohaliku arengu strateegia elluviimise eestvedajaks ja vastutajaks on MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu kui kohalik LEADER tegevusgrupp. LJKK on kasvav ja arenev organisatsioon, millel on 01.01.2015 seisuga 67 liiget. Liikmeskond on avalik ning liikmed osalevad aktiivselt Ühingu tegevuses.

Lõuna-Järvamaa koostöökogu kõrgeimaks juhtimisorganiks on liikmete **üldkoosolek**, kelle pädevusse kuulub organisatsiooni põhikirja ja eesmärgi muutmine, strateegia kinnitamine ja muutmine, tegevuskava ja eelarve kinnitamine, majandusaasta aruande ja liikmemaksude suuruse kinnitamine, audiitori ja revidendi valimine, juhatuse liikmete arvu määramine, juhatuse koosseisu valimine jne.

Üldkoosoleku otsuste täitmise eest vastutab **juhatuse**, kelle tööd juhib esimees. Juhatuse pädevusse kuulub ühingu tegevuse korraldamine ja strateegia rakendamisega seotud küsimuste otsustamine, ühingu strateegia, tegevuskava ja eelarveprojekti koostamine, uute liikmete vastuvõtmine ja liikmete väljaarvamine, tegevjuhi tööle võtmine ja töölt vabastamine, raamatupidamise korraldamine, aastaaruande esitamine üldkoosolekule kinnitamiseks, põhivara soetamise, laenude võtmise jm tehingute tegemise otsustamine, ühingu vara kasutamine ja käsutamine vastavalt seaduse, põhikirja ja üldkoosoleku otsustest tulenevatele nõuetele.

Asutamisest alates on Lõuna-Järvamaa koostöökogu juhatuse olnud 11-liikmeline. Juhatuse liikmetest 4 on vabaühenduste esindajad, 4 ettevõtjad ja 3 kohalike omavalitsuste esindajad. Omad erinevate sektorite esindajad on juhatuses kõigil kolmel omavalitsusel. Vastavalt põhikirjale valib üldkoosolek LJKK juhatuse liikmed kolmeks aastaks. Kohalik tegevusgrupp tagab, et üks kolmandik juhatuse liikmetest vahetub põhikirjas ettenähtud ametiaja möödumisel.

Koostöökogu tegevuse paremaks korraldamiseks võib juhatuse vajadusel moodustada alalisi või ajutisi töögrupe, toimekondi ja komisjone. Näiteks strateegia elluviimiseks esitatud taotluste hindamiseks moodustab Ühingu juhatuse oma otsusega 5-9 liikmelise **hindamiskomisjoni** ja määrab ka asendusliikmed, kõigi nimed avalikustatakse Koostöökogu veebilehel. Tegevusgrupp tagab, et sarnaselt juhatusele jääb ka hindamiskomisjonis avaliku sektori osakaal alla 50% ning ühegi huvirühma liikmete häälõigus ei ületada 49%. Hindamiskomisjoni ülesanne on hinnata esitatud projektitaotlusi vastavalt väljatöötatud hindamiskriteeriumitele ning koostada taotlusvoorude projektide pingeriid. Et tagada professionaalne ja erapooletu hindamine, taandab projektiga seotud isik ennast terve meetme projektide hindamisest.

Lõuna-Järvamaa koostöökogu kontor asub tegevuspiirkonna keskkuses Türi keskkonnas asuvas ärihoones, kus renditakse ühte suuremat ruumi. Lisaks igapäevase töö korraldamisele on seal võimalik pidada juhatuse ja teisi vajalikke töögruppide või koostöövõrgustike koosolekuid. Kontor on sisustatud ja varustatud igapäevatoeks vajalike tehniliste vahenditega.

Ühingu igapäevast tööd korraldab **tegevjuht**, kes kinnitatakse ametisse juhatuse poolt. Tegevjuhi tööülesanneteks on organisatsiooni strateegia elluviimine ja strateegia rakendamiseks vajaliku töö korraldamine, organisatsiooni tegevuse ja projektitoetuste seire korraldamine, piirkonnale suunatud arendustegevuste (sh tegevusgrupi enda projektide) algatamine ja juhtimine, organisatsiooni riigisisese ja rahvusvahelise koostöö korraldamine, kommunikatsiooni korraldamine ja huvigruppide kaasamine. Ühingu tegevmeeskonnas töötab ka **konsultant-raamatupidaja**. Lisaks raamatupidamisele kuuluvad konsultant-raamatupidaja tööülesannete hulka strateegia rakendamisega seotud tegevused ning tegevjuhi abistamine igapäevase administratiivse tööga.

Tegevmeeskonnal on LEADER-meetme rakendamisel pikaajalised kogemused. Praegune tegevjuht on olnud juhatuse liikmena seotud kohaliku tegevusgrupi juhtimisega alates Ühingu asutamisest 2006. aastal. Konsultant-raamatupidaja töötab tegevusgrupis alates 2008. aastast.

Mittetulundusühingut Lõuna-Järvamaa Koostöökogu kontrollitakse igal majandusaastal ka **vandeauditori** poolt, kelle ülesandeks on jälgida kohaliku tegevusgrupi toetuse abil ellu viidud tegevustega seotud tulude ja kulude kajastamist. Senini ei ole audiitorkontrolli tulemusena ühtegi puudust ega eksimust leitud.

MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu igapäevast tööd on eelmisel perioodil väga kõrgelt hinnanud nii PRIA halduskontroll kui investeeringukontroll. LJKK oli üks esimesi tegevusgruppe Eestis, kes lõpetas eelmise perioodi, s.t. kõik toetused olid välja makstud, tegevusgrupi ettemaksud tagastatud ja projektid lõpetatud.

LJKK kontori töö kõrget kvaliteeti tõendavad asjaolud, et lõppenud perioodil ei toimunud Ühingul taotlejatega ühtegi vaide- ega kohtumenetlust, kõik LJKK poolt esitatud projektid said PRIA poolt heakskiidu.

Kasumit mittetaotleva organisatsioonina plaanib Lõuna-Järvamaa Koostöökogu uue perioodi strateegia rakendamist rahastada liikmemaksudest, strateegia erinevate tegevuste osalusmaksudest ning LEADER-meetmest ja võimalusel ka teistest fondidest taotletavatest toetusest. Ühing kasutab oma vahendeid üksnes põhikirjaliste eesmärkide saavutamiseks. Liikmemaksudest ca 90% kavandatakse tegevusgrupi koostööprojektide omafinantseeringuks ning liikmeskonna võrgustamisega seotud tegevuste läbiviimiseks, 10% mitteabikõlblike kulude katteks (nt panga teenustasud, laenu intressid, erijuhtude riiklikud maksud jne). Ühingu liikmemaksu määr kehtestatakse üldkoosoleku otsusega, liikmemaksude määramisel on silmas peetud liikmete erinevat suutlikkust rahaliselt panustada. Kõige suurem koormus lasub omavalitsustel, kelle liikmemaks sõltub elanike arvust. Nende liikmemaksu arvutamise aluseks on rahvastikuregistri andmetest saadud elanike arv kohalikus omavalitsuses jooksva majandusaasta 1. jaanuari seisuga. Kolmanda sektori esindajate liikmemaks on pisut väiksem kui ettevõtlussektori oma. Eelmisel perioodil kasutas LJKK tegevuste plaanipäraseks elluviimiseks PRIA-st saadud ettemaksu ja laenu võeti vaid lühiajaliselt ning üksikutele juhtudel. Perioodi lõpuks oli ettemaks tagastatud ning Ühing laenukohustustest vaba. **Sarnastel põhimõtetel jätkates suudetakse säilitada organisatsiooni olulised arengutegurid – ühingu tegevuse stabiilsus ning ka majanduslik elujõulisus.**

Järelevalvet LJKK tegevuse üle teostab **revident**, kes valitakse põhikirjas sätestatud korras kolmeks aastaks. Heaks tavaks on, et igaks perioodiks valitakse revidendiks erineva omavalitsuse pearaamatupidaja. Kuna erinevad inimesed lähenevad tööle erinevast vaatenurgast, annab revidendi regulaarne vahetumine tegevusgrupile kindluse, et ükski ebatäpsus või viga ei jää märkamata. Revidendi ülesandeks on kontrollida Ühingu juhtorganite poolt vastuvõetud otsuste ja muude aktide täitmist ning vara ja vahendite kasutamist ja käsutamist vähemalt üks kord aastas pärast majandusaasta lõppemist.

LJKK-l on toimiv kodulehekülg aadressil www.koostookogu.ee. Kodulehel on võimalik tutvuda ühingu põhikirjaga, juhatuse liikmetega, ühingu liikmetega, elluviidud projektidega, hindamisprotseduuridega, uudistega jne. Kodulehe täiendamine ja teabe edastamine organisatsiooniga seotud postiloenditele toimub jooksvalt vastavalt vajadusele. Lisaks eeltoodule avaldatakse liikmetele ja taotlejatele informatsiooni maakondlikus ajalehes Järva Teataja ja tegevuspiirkonna valdade vallalehtedes.

Järvamaal tegutseb kaks tegevusgruppi: MTÜ Järva Arengu Partnerid ja MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu. Eelmise tegevusperioodi lõpus toimusid kahe tegevusgrupi ühinemise arutelud, kuid ühiselt jõuti otsuseni mitte liituda ning jätkata tegutsemist kahe tegevusgrupina, mis annab LEADER lähenemise põhimõtteid järgides kohaliku elu arendamiseks parema võimaluse.

8.2. Taotlus- ja hindamisprotsessi kirjeldus

TAOTLUSTE ESITAMINE

- KTG kuulutab välja projektitoetuste vastuvõtuoja ning avalikustab selle koos taotluste hindamisajaga vähemalt 4 nädalat enne vastuvõtuoja algust;
- KTG avalikustab veebilehel projektitaotluste hindamise kriteeriumid ja -korra ning nõustab taotlejaid;
- taotleja esitab projektitoetuse taotluse läbi PRIA e-keskkonna kohalike tegevusgrupile;
- KTG registreerib taotluse dokumendihaldussüsteemis, kontrollib nõutavate dokumentide olemasolu ja taotluse tähtaegset esitamist;
- taotluse puuduste kõrvaldamiseks esitab KTG järelepärimise taotlejale;
- kõik nõuetelevastavad projektitaotlused suunatakse hindamisse, suuremate investeeringute puhul viiakse objektiga tutvumise eesmärgil läbi paikvaatlus.

TAOTLUSTE HINDAMINE

- MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu menetleb esitatud projektitaotlusi vastavalt projektitoetuste taotluste menetlemise ja hindamise korrale. Hindamiskomisjon on viie- kuni üheksaliikmeline. Hindamiskomisjoni moodustab ning asendusliikmed määrab LJKK juhatus oma otsusega.
- Taotluste hindamise aluseks on valdkondadest lähtuvad hindamiskriteeriumid. Kui projekt ei vasta tegevusgrupi strateegias kirjeldatud meetme eesmärgile või strateegia rakenduskavale, ei kuulu see hindamisele.
- Projektide hindamise tulemusena moodustab hindamiskomisjon projektide paremusjärjestuse, kuhu kuuluvad kõik taotlused, mis on saanud vähemalt 60% maksimaalsest kaalutud keskmisest hindest 3, ning esitab ettepanekud juhatusele.
- Juhatus kinnitab hindamiskomisjoni ettepanekud ning esitab PRIAle paremusjärjestuse koos põhjendatud ettepanekutega taotluste rahuldamise või rahuldamata jätmise ning toetuste suuruse osas.
- PRIA kontrollib kulutuste abikõlblikkust ja kiidab heaks projektitoetuse taotluse. PRIA teavitab taotlejat tehtud otsusest. Heakskiidetud taotlused avalikustatakse Lõuna-Järvamaa koostöökogu veebilehel.

8.3. Hindamiskriteeriumid

Taotluste hindamiskriteeriumid tulenevad erinevate meetmete puhul konkreetse meetme strateegilistest eesmärkidest ning prioriteetidest. Taotluste sisu kõrval hinnatakse projekti mõju piirkonna arengule ning taotlejate ja tegevuste jätkusuutlikkust.

Meetme 1.1 (Tegusad inimesed ja elujõuline kogukond) taotlusi hinnatakse järgmiste kriteeriumite ja osakaalude alusel:

Nr	Kriteerium	Osakaal	Sisu
1	Projekti vastavus meetme eelistustele	20%	hinnatakse projektitegevuste suunatust noortele või kogukonnaalgatuste kasvule, projekti uuenduslikkust ja tegevuste mõju kohaliku inimkapitali või koostöö arendamisele
2	Projekti mõju meetme eesmärkide saavutamisele	40%	hinnatakse tegevuste mõju külade/kogukondade elujõulisuse kasvule või säilitamisele, koostöövõrgustike töö aktiveerimisele, piirkonna atraktiivsusele ja kultuuripärandi säilimisele
3	Projekti sisu selgus ning tehniline teostus	25%	hinnatakse probleemistiku analüüsi põhjalikkust, kavandatud tegevuste läbimõeldust, praktilisust ja vastavust projekti eesmärkide ning soovitud tulemustega, kavandatava investeeringu optimaalsust tulemuste saavutamiseks, eelarve ja rahaastamiskava selgust ning ajakava realistlikkust
4	Taotleja suutlikkus ning projekti jätkusuutlikkus	15%	hinnatakse taotleja teadmisi, kogemusi ja majanduslikku suutlikkust, projektitegevuste jätkusuutlikkust

Meetme 1.2 (Atraktiivne elukeskkond ja kogukonnateenused) taotlusi hinnatakse järgmiste kriteeriumite ja osakaalude alusel:

Nr	Kriteerium	Osakaal	Sisu
1	Projekti vastavus meetme eelistustele	20 %	hinnatakse projektitegevuste suunatust noortele, tegevuste mõju kohaliku inimkapitali arendamisele, oskust leida uudseid või nutikaid lahendusi kohalike ressursside kasutuseks
2	Projekti mõju meetme eesmärkide saavutamisele	40 %	hinnatakse projekti mõju elukeskkonnale ning piirkonna atraktiivsusele ja tasakaalustatud arengule, külade/kogukondade elujõulisusele, kohalike teenuste kättesaadavusele
3	Projekti sisu selgus ning tehniline teostus	25 %	hinnatakse probleemistiku analüüsi põhjalikkust, kavandatud tegevuste läbimõeldust, praktilisust ja vastavust projekti eesmärkide ning soovitud tulemustega, kavandatava investeeringu optimaalsust tulemuste saavutamiseks, eelarve ja rahaastamiskava selgust ning ajakava realistlikkust
4	Taotleja suutlikkus ning projekti jätkusuutlikkus	15 %	hinnatakse taotleja teadmisi, kogemusi ja majanduslikku suutlikkust, investeeringute edasist kasutust ja projektitegevuste jätkusuutlikkust

Meetme 2.1 (Tänapäevane ettevõtluskeskkond) taotlusi hinnatakse järgmiste kriteeriumite ja osakaalude alusel:

Nr	Kriteerium	Osakaal	Sisu
1	Projekti mõju meetme eesmärkide saavutamisele	50%	<ul style="list-style-type: none"> • hinnatakse projekti mõju töökohtadele ja töökeskkonnale piirkonnas, töötajate palgatasemele, ettevõtte prognoositavale müügitulu kasvule, • tähtsustatakse projekti uuenduslikkust, selle võimet luua lisandväärtust või arendada inimkapitali, selle teostamist noore ettevõtte/ettevõtja poolt
2	Projekti sisu selgus ning finantskava kvaliteet	20%	hinnatakse äriidee kirjelduse arusaadavust, eesmärkide saavutamise tõenäosust, tegevuskava asjakohasust, finantsprognooside realistlikkust, planeeritava investeeringu jätkusuutlikkust
3	Taotleja kogemus, oskusteave ja majanduslik võimekus	30%	hinnatakse taotleja juhtimiskogemusi, kogemust sarnaste tegevuste osas, kasutada olevat oskusteavet, majanduslikku võimekust ja oskust teadvustada riske

Meetme 2.2 (Kohalikud tooted ja turundus) taotlusi hinnatakse järgmiste kriteeriumite ja osakaalude alusel:

Nr	Kriteerium	Osakaal	Sisu
1	Projekti mõju meetme eesmärkide saavutamisele	50%	<ul style="list-style-type: none"> • hinnatakse projekti mõju kohalikust eripärast lähtuvate toodete/teenuste hulga ja kohaliku tooraine kasutamisele, ettevõtluse arengule lisatöökohtade loomise või töötajate teadmiste/oskuste suurendamise läbi, koostöövõrgustike tekkele ja arendamisele • tähtsustatakse projekti uuenduslikkust ja võimet rikastada kohalikku eluolu, suurendada piirkonna eripära või luua lisandväärtust
2	Projekti sisu selgus ning tehniline teostus (finantskava) kvaliteet	20%	hinnatakse äriidee kirjelduse arusaadavust, eesmärkide saavutamise tõenäosust, tegevuskava asjakohasust, finantsprognooside realistlikkust, planeeritava investeeringu jätkusuutlikkust
3	Taotleja kogemus, oskusteave ja majanduslik võimekus	30%	hinnatakse taotleja juhtimiskogemusi, kogemust sarnaste tegevuste osas, kasutada olevat oskusteavet, majanduslikku võimekust ja oskust teadvustada riske

Taotlusi hinnatakse kõigi kriteeriumite puhul skaalal 0 kuni 3, igale hindepunktile vastab konkreetne kirjeldus. Maksimaalne kaalutud keskmine hinne saab iga projekti puhul olla 3. Hinnang loetakse positiivseks taotluste puhul, mille kaalutud keskmine on vähemalt 1,8.

Hindamiskaala kirjeldus meetmete ja hindepunktide kaupa sätestatakse LJKK projektitoetuste taotluste menetlemise ja hindamise korras.

8.4. Strateegia seire ja muutmine

Tegevuspiirkonna strateegia elluviimise mõju hindamiseks teostab MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu iga-aastaselt seiret. Taotlusi ja nendes välja toodud indikaatoreid seiratakse jooksvalt. Tegevjuht annab üks kord aastas üldkoosolekule ülevaate rahaliste vahendite kasutamisest ja strateegia peamiste näitajate seisust. Selleks koostatakse kord aastas seirearuanne väljund- ja tulemusnäitajatest ning kaks korda strateegiaperioodi jooksul viiakse läbi põhjalikum seire elluviidud projektide tegelike mõjude hindamiseks.

Projekti eesmärgi ja tulemuse parema mõju mõistmise huvides teostab MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu projektide paikvaatlust – seda nii taotlemise hetkel kui ka pärast projekti elluviimist.

Tegevusgrupi kui organisatsiooni seireks ja sisehindamise teostamiseks kogutakse tegevtootajate poolt regulaarselt andmeid ühingu poolt läbiviidud strateegia rakendamist toetavate tegevuste (koolitused, uuringud, koosolekud, nõustamistegevus, koostatud kavad, ekspertiisid jne) kohta. Kord aastas koostatakse sisehindamise aruanne, mis sisaldab võrdlust eelmiste aastatega. Aruanne koos järeldustega esitatakse LJKK juhatusele ja üldkoosolekule.

Vajadust strateegia muutmise järele hinnatakse iga-aastaselt üldkoosolekul lähtuvalt strateegia seire tulemustest. Vastavalt hindamise tulemustele ja vajadustele on võimalik kavandada täiendavaid tegevusi eesmärkide saavutamiseks või algselt strateegia erakorraline läbivaatamine strateegia muutmiseks. Tegevuspiirkonna arengustrateegia muutmise protsess viiakse läbi vastavalt LEADER-meetme rakendamise määrusele.

Strateegia muudatused kinnitab üldkoosolek.

9. Strateegia rahastamiskava

Planeeritav eelarve ja soovituslik jaotus strateegia meetmete ja muude rahastamisallikate kaupa

Eelmise strateegia rakendamisel oli MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu LEADER toetuse eelarve kogumahuks 2 466 804 eurot. Perioodi 2015-2020 kohaliku arengu strateegia rakendamise LEADER toetuse arvutamisel kasutatakse uut finantsvalemit, mille järgi piirkonnas, kus asuvad üle 4000 elanikuga vallasisesed linnad, rakendatakse vähenduskoeffitsienti 0,75. Kuna Lõuna-Järvamaa koostöökogu tegevuspiirkonnas asub üle 4000 elanikuga vallasine Türi linn, kasutatakse vähenduskoeffitsienti 0,75 ka LJKK tegevuspiirkonna strateegia rakendamise eelarve arvutamisel. Lisaks on perioodiks 2015-2020 prognoositud eelarve kogumahu indikatiivne vähenemine 15%. Täpne summa selgub uue LEADER perioodi käivitumisel.

Kogu eelarvest moodustab projektitoetuse (meetmete elluviimise) eelarve 80%, ülejäänud 20% moodustavad tegevuspiirkonna elavdamise ning kohaliku tegevusgrupi jooksvad kulud.

Järgnevates tabelites on kajastatud prioriteetide lõikes meetmete elluviimise eelarved ning omafinantseeringu määrad.

PRIORITEET 1. KOGUKONDADE ELUJÕULISUSE SÄILITAMINE JA SUURENDAMINE

Meede	osakaal projekti- toetuse eelarvest, %	toetus, %	omafinantseering, %
Meede 1.1. Tegusad inimesed ja elujõuline kogukond	17	kuni 90	vähemalt 10
Meede 1.2. Atraktiivne elukeskkond ja kogukonnateenused	22	kuni 90	vähemalt 10
Prioriteet 1 kokku	39	-	-

PRIORITEET 2. MAJANDUSE MITMEKESISTAMINE JA ETTEVÕTETE KONKURENTSIVÕIME KASV

Meede	osakaal projekti- toetuse eelarvest, %	toetus, %	omafinantseering, %
Meede 2.1. Tänapäevane ettevõtluskeskkond	27	kuni 60	vähemalt 40
Meede 2.2. Kohalikud tooted ja turundus	23	ettevõtjal kuni 60, teistel taotlejatel kuni 90	ettevõtjal vähemalt 40, teistel taotlejatel vähemalt 10
Prioriteet 2 kokku	50	-	-

Meetmete 1 ja 2 projektitoetuste eelarve jagunemine aastate lõikes

Aasta	Projektitoetus, %
2015	0
2016	40
2017	30
2018	20
2019	10
2020	Projektitoetus jääkide arvelt

STRATEEGIAÜLENE MEEDE, MIS LÄHTUB MÕLEMAST PRIORITEEDIST

Meede	osakaal projekti- toetuse eelarvest, %	toetus, %	Omafinantseering, %
Meede 3. Rahvusvaheline ja siseriiklik koostöö	11	kuni 90, rahvusvahelise koostööprojekti etteval- mistav toetus kuni 100	vähemalt 10, rahvus- vahelise koostööprojekti ettevalmistaval toetusel omafinantseering puudub

Meede on avatud jooksvalt, taotlusvoorusid välja ei kuulutata.

9.1. Rahastamiskava koostamise selgitused

Piirkonna arengu prioriteediks on elujõulised kogukonnad, kuid nende elujõulisuse tagamise üheks olulisemaks tingimuseks on töökohad. Lähtuvalt asjaolust, et investeeringud ettevõtluse arendamiseks ja töökohtade loomiseks on ressursimahukad, on mahukam ka ettevõtlusmeetmete rakendamiseks planeeritud eelarve.

Aastatel 2016-2017 planeeritakse ära kasutada rohkem projektitoetuse vahendeid, et vältida perioodi lõpul kasutamata projektitoetuse jääkide teket.

Kohaliku tegevusgrupi strateegia rakendamise LEADER toetuse jooksvate kulude vahendid ja piirkonna elavdamiskulud jaotatakse jooksvate aastate rakenduskavades perioodiks 2015 II poolaasta – 2023.a.

Strateegia rakendamiseks vajalike vahendite allikaks peale LEADER toetuse on tegevusgrupi liikmemaksud, ürituste-õppereiside osalustasud, muud tulud/toetused, projektitaotlejate omafinantseering ning liikmete ja projekti elluvijate vabatahtlik töö.

10. Strateegia sidusus asjaomaste arengudokumentidega

Strateegia sidusus LEADER-meetme spetsiifiliste eesmärkidega

LEADERi üldeesmärk on tegevuspiirkondade tasakaalustatud arendamine LEADERi põhielementide rakendamise kaudu. LEADERi spetsiifilised eesmärgid on ettevõtjate konkurentsivõime parandamine, eelkõige ühistel tegevustel põhinevate tegevuste rakendamise kaudu; sotsiaalse kaasatuse edendamine, luues uusi töökohti, kaasates kohaliku arengu strateegia ettevalmistamise ja elluviimise protsessi kohalikud elanikud ning parandades teenuste kättesaadavust muuhulgas IT-teenuste parema kättesaadavuse kaudu; piirkondlike eripärade parem rakendamine, sh kohaliku toidu tootmine; uuenduslike lahenduste leidmise ja kasutuselevõtmise soodustamine, sh kogukonnateenuste arendamisel; kohaliku tasandi valitsemise parendamine erinevate poolte kaasamise kaudu.

Sidusus: MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu (LJKK) tegevuspiirkonna kohaliku arengu strateegia aastateks 2015-2020 juhindub LEADERi põhielementidest, mis on ühtlasi ka aluseks Maaelu arengukava (MAK) LEADER-meetme raames maapiirkondade arendamiseks suunatud tegevuste toetamisel. Käesolevas strateegias keskendutakse sellele, kuidas olemasolevaid võimalusi veelgi paremini kasutada ning tegevuspiirkonna eripärast lähtuvalt tegevuspiirkonda arendada.

Strateegia sidusus Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondi prioriteetidega

Eesti maaelu arengukava

Käesolev strateegia on otseselt seotud „Eesti maaelu arengukavaga 2014-2020“ (MAK) ja aitab kaasa MAK-is sätestatud prioriteetide elluviimisele.

Sidusus: Käesolev strateegia keskendub otseselt MAK-i meetmele M19 – toetus LEADERi kohalikule arengule ja toetab MAK-i prioriteetidega 6B (maapiirkondade kohaliku arengu soodustamine) ning 6A (tegevusvaldkondade mitmekesistamise, väikeettevõtete loomise ja arendamise ning töökohtade loomise hõlbustamine) – seotud eesmärkide saavutamist. Konkreetsed sihtvaldkonnad on toodud iga meetme juures.

Strateegia sidusus teiste valdkondlike arengukavadega

Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020

Regionaalarengu strateegia 2030+ visioon ja üldeesmärk on järgmine: oma eripäradele tuginedes panustab iga piirkond Eesti kui terviku konkurentsivõime kasvule, saades omakorda osa sellega kaasnevatest hüvedest. Inimestel on igas toimepiirkonnas kättesaadavad head töökohad, kvaliteetsed teenused ning mitmekülgseid tegevusi võimaldav meeldiv elukeskkond.

Sidusus: LJKK strateegia üldine eesmärk on aidata kaasa Lõuna-Järvamaa majanduse ja kogukondade tasakaalustatud territoriaalse arengu saavutamisele, sealhulgas tööhõive säilitamisele ja töökohtade loomisele. Seega on strateegia kooskõlas regionaalarengu strateegia visiooniga, panustades selle saavutamisesse.

Üleriigiline planeering Eesti 2030+

Üleriigilise planeeringu peamine arengueesmärk on tagada elamisvõimalused Eesti igas asustatud paigas. Selleks on vajalikud kvaliteetne elukeskkond, head ja mugavad liikumisvõimalused ning varustus oluliste võrkudega. Maapiirkonnad pakuvad inimestele elukoha privaatsust, toimetulekut sõltumata välistest oludest ja looduslikku elukeskkonda. Üleriigilise planeeringu esimeseks põhisuunaks on tasakaalustatud ja kestlik asustuse areng, sh olemasolevale asustusstruktuurile toetuva mitmekesise ja valikuvõimalusi pakuva elu- ja majanduskeskkonna kujundamine; töökohtade, haridusasutuste ja mitmesuguste teenuste kättesaadavuse tagamine toimepiirkondade sisese ja omavahelise sidustamise kaudu.

Sidusus: LJKK strateegia elluviimisega soovitakse kaasa aidata elujõuliste Lõuna-Järvamaa külade ja kogukondade kujundamisele, mis tagavad ühtlasi tasakaalustatud ja kestliku Lõuna-Järvamaa arengu. Samuti rakendatakse strateegias meetmeid, mis sidustavad omavahel toimepiirkondi ning tagavad teenuste kättesaadavuse.

Ühetekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020

MTÜ Lõuna-Järvamaa Koostöökogu strateegia on kooskõlas alljärgnevate ühetekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava prioriteetsete suundadega: kasvuvõimeline ettevõtlus ja rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline teadus- ja arendustegevus; väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arendamine ja piirkondade konkurentsivõime tugevdamine.

LJKK strateegia meetmete kaudu luuakse võimalus ettevõtluse arendamiseks, mitmekesistamiseks ja koostöövõrgustike loomiseks. Strateegia eesmärkideks on piirkonna omanäoliste toodete ja teenuste väljatöötamine ning kohaliku tooraine kohapealne väärdamine (toorainest lõpp-produktini), panustades sel viisil ühetekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava prioriteetsete suundade täitmisesse.

Eesti riiklik turismiarenduskava 2014-2020

Eesti riikliku turismiarenduskava visiooniks on see, et aastaks 2020 on Eesti turistidele tuntud ja hea mainega Põhjamaade turismisihtkoht, mis pakub meeldejäädavat reisielamust ning siit on soovi korral mugav reisida teistesse Läänemere piirkonna riikidesse.

LJKK strateegiaga soovitakse arendada piirkonna eripära rõhutavat nišiturismi ettevõtlust sh elamus-, jahi-, loodus-, talu-, farmiturismi, elulaadiettevõtlust ja teemamuuseume; olulisel kohal on kohaturundus ning tegevused piirkonna külastatavuse suurendamiseks. Seega on strateegia kooskõlas riikliku turismiarenduskavaga.

Järvamaa arengustrateegia aastani 2020

Järvamaa arengu eesmärkideks on elanikkonna kõrge tööhõive, aktiivne tööjõud, motiveeritud, haritud, kvalifitseeritud ning konkurentsivõimeline töötaja; mainekas, atraktiivne, avatud ja arenev maakond, kus elavad ärksa meele ja positiivse hoiakuga inimesed, kes väärtustavad kogukondlikku mõtteviisi ning võtavad vastutuse oma elukeskkonna eest; mitmekesise majandusstruktuuriga, ettevõtjasõbralik ja tasuvid töökohti pakkuv Kesk-Eesti maakond.

Sidusus: LJKK strateegia aitab kaasa samade eesmärkide saavutamisele, panustades elujõuliste Lõuna-Järvamaa külade ja kogukonna arengusse, kaasaegsesse ettevõtluskeskkonda ja Lõuna-Järvamaa tasakaalustatud arengusse.

Järvamaa noorsootöö arengukava 2012-2017

LJKK strateegia on kooskõlas ja aitab kaasa Järvamaa noorsootöö arengukavas 2012-2017 püstitatud alljärgnevate eesmärkide täitmisele: huviharidus ja -tegevus on hästi kättesaadav, huvihariduse ja -tegevuse pakkumiseks on kõik võimalused hästi kasutatud ning noorsootöö osapooled teevad tõhusat ja järjepidevat koostööd.

Strateegia sidusus kohalike omavalitsuste arengukavadega

Türi valla arengukava 2015–2018

Türi valla arengukava strateegilised eesmärgid aastani 2025:

Türi on mainekas, aktiivse ja stabiilse elanikkonnaga turvaline ning arenev vald. Kodanikualgatust, koostööd ja ühistegevust toetav vald. Puhta looduse, säilitatud paikkonna kultuuripärandi, aktiivse kultuuri- ja spordieluga omavalitsus.

Sidusus: käesolev strateegia aitab kaasa nimetatud Türi valla arengukava eesmärkide täitmisele, panustades läbi meetmete elukeskkonna arendamisse, koostöö tugevdamisse piirkonnas, piirkondlike maineürituste korraldamisse ning loodus- ja kultuuripärandi säilitamisse.

Imavere valla arengukava 2009–2016

Imavere valla arengukava strateegilised eesmärgid:

Kaasaegne ja kvaliteetne väljaarendatud elukeskkond ja atraktiivne, arenenud ettevõtluskeskkond. Atraktiivne, kohalikke traditsioone väärtustav kultuuriline keskkond mitmekesiste vaba aja veetmise võimalustega.

Sidusus: LJKK strateegia on kooskõlas nimetatud Imavere valla arengukava eesmärkidega aidates kaasa elukeskkonna ning ettevõtluse arendamisele ja mitmekesistamisele. Panustatakse kultuuripärandi ning traditsioonide hoidmisesse, edasiarendamisesse ja eksponeerimisesse ning vaba aja veetmise võimalustega.

Väätsa valla arengukava 2010–2023

Väätsa valla arengukava strateegilised eesmärgid:

Turvaline elukeskkond, kvaliteetsed avalikud teenused ja mitmekesised kultuuri-traditsioonid on muutnud Väätsa atraktiivseks paigaks, kuhu aktiivsed tööealised inimesed tahavad rajada kodu, millest tulenevalt suureneb valla elanike arv ja tõuseb valla tulubaas. Väätsa vallas on loodud soodne keskkond ettevõtluse arenguks, mis võimaldab erinevate töökohtade olemasolu. Väätsa vald on koht, kus nii valla kodanik kui külaline saab igal aastaajal tegeleda spordiga ning muude vaba aja veetmise võimalustega, mida pakub ümbritsev loodus ja sotsiaalne infrastruktuur.

Sidusus: LJKK strateegia panustab elukeskkonna arendamisesse, piirkonna kultuuri-traditsioonide hoidmisesse, ettevõtluse arendamisesse ning vaba aja veetmise võimaluste loomisesse, aidates kaasa nimetatud Väätsa valla arengukava eesmärkide saavutamisele.

Kasutatud kirjandus:

<http://agri.ee/et/eesmargid-tegevused/eesti-maaelu-arengukava-mak-2014-2020>

https://www.siseministerium.ee/sites/default/files/eesti_regionaalarengu_strateegia_2014-2020.pdf

<https://eesti2030.files.wordpress.com/2014/07/eesti2030.pdf>

http://ngo.ee/sites/default/files/files/UKP_rakenduskava_final.pdf

<https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/3191/1201/3015/lisa.pdf>

<https://jarva.maavalitsus.ee/documents/119569/0/Jarvamaaarengustrateegia16032015.pdf/9344e931-dc56-4944-a137-e7b9d409e4a9>

<https://jarva.maavalitsus.ee/documents/119580/199571/Noorsoot%C3%B6%C3%B6%20arengukava+2012-2017.pdf/dcb30764-640c-40dc-a3c0-1f22248b9694>

https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4060/9201/4001/Lisa_1_ARENGUKAVA_2015_2018.pdf#

<http://imaverevv.kovtp.ee/documents/1123496/1358801/Imavere+valla+arengukava+2009--+2016.pdf/e87dafeb-db64-4e80-bd54-f19e30c5492b?version=1.0>

https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4171/0201/4038/AK_MUUTMINE_2014_arengukava%20volikogu%20kinnitatud.pdf#

Lisad:

LISA 1: Türi, Imavere ja Väätša valla sotsiaalmajanduslik analüüs

LISA 2: Eelmiste strateegiliste eesmärkide täitmine ja saavutatud tulemused

LISA 3: Lõuna-Järvamaa piirkonna arengutegurite kokkuvõte ja poliitika soovitused

LISA 4: Lõuna-Järvamaa ettevõtete järgmise 2-5 aasta tööjõuvajadus